

บทที่ 5

การเก็บของป่าล่าสัตว์และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากร

เมื่อกล่าวถึง สังคมเก็บของป่าล่าสัตว์แล้ว งานศึกษาทางมานุษยวิทยาที่รับอิทธิพลจากแนวคิดวิวัฒนาการทางสังคมในยุคคลาสสิกก็มักมองเห็นผู้เก็บของป่าล่าสัตว์ตามภาพของมนุษย์ที่ดำรงอยู่ท่ามกลางตามธรรมชาติและมีความเจริญทางวัฒนธรรมใกล้เคียงหรือเท่ากับศูนย์ (Ingold, 1986) ซึ่งก็ไม่ต่างไปจากความเข้าใจต่อระบบการผลิตของสังคมชาวมลาบรีที่มีผู้เห็นว่ารูปแบบการดำเนินชีวิตดังกล่าวเป็นสิ่งที่เกิดจากสังคม “คนป่าที่ไม่มีวัฒนธรรมและประเพณีเป็นของตนเอง ไม่มีศาสนา ไม่มีประวัติศาสตร์ของเผ่าพันธุ์” (หมิ่นวลี, 2537) หรือเป็นสังคม “ชาวป่าเผ่าสุดท้ายที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในเขตภาคเหนือของไทย...มีชีวิตอยู่ไปวันๆ โดยการเร่ร่อนหาแหล่งอาหาร” (บริษัทชินครอนกรุ๊ปและบริษัทมรดกโลก จำกัด, 2547)

ในบทนี้จะเห็นได้ว่า วิธีการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์เป็นสิ่งที่แสดงถึงการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม การดำรงอยู่ของชาวมลาบรีในป่าในบทนี้จึงมีความหมายที่ผู้วิจัยพยายามจะโต้กับการมองสังคมมลาบรีอย่างง่าย ๆ ที่เห็นว่า การดำรงอยู่ของชาวมลาบรีในป่าเป็นสิ่งที่เกิดจากการ “อยู่ไปวันๆ” ของ “คนป่าผู้ไร้อารยธรรม” ระบบการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์จึงเป็นมากกว่าเรื่องของเศรษฐกิจในความหมายของการทำมาหากินที่ผู้คนต่างต้องการทรัพยากรในการดำรงชีวิต หากแต่ได้แสดงให้เห็นถึงการสร้างความรู้ในการอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ชาวมลาบรีเรียนรู้ในด้านต่างๆ

ยิ่งไปกว่านั้น ระบบการผลิตของสังคมมลาบรียังแสดงถึงมิติทางสังคมที่แสดงนัยของความเป็นเพศ ครอบครัวและเครือญาติด้วย การสร้างความรู้ที่มีผลต่อสถานภาพทางสังคมจึงทำให้เห็นได้ว่า ความรู้ก็คืออำนาจนั่นเอง การสร้างความรู้ผูกพันกับวิธีการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์ผ่านผู้ชายที่แม้จะไม่สามารถทำการควบคุมสังคมได้อย่างเบ็ดเสร็จอันเนื่องมาจากการไม่สามารถควบคุมการผลิตในฐานะผู้ผลิตหลักของสังคมได้ แต่สถานภาพของผู้ชายและผู้อาวุโสก็สามารถดำรงอยู่ในฐานะของผู้ที่สามารถกำหนดความเป็นไปของสังคมได้โดยผ่านความรู้ในด้านที่ผู้หญิงและเด็กๆ ไม่สามารถเข้าถึงได้ ดังจะได้เห็นถึงประเด็นดังกล่าวผ่านความรู้ในการผลิตของสังคมมลาบรีและเมื่อมองผ่านระบอบทรัพยากรที่มีผลต่อการสร้างและใช้กฎเกณฑ์ที่ควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรหรือก็คือ ระบบสิทธิของสังคมมลาบรี จะทำให้เข้าใจได้ชัดเจนมากขึ้นว่า ระบบการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์ของสังคมมลาบรีมีส่วนอย่างสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อความสัมพันธ์ทั้งต่อผู้คนในสังคมและทรัพยากรธรรมชาติ

5.1 สิ่งแวดล้อมป่ากับมลสารที่ผู้สร้างความรู้

5.1.1 การท่องเที่ยว การเลือกพื้นที่อยู่อาศัยและการเคลื่อนย้าย

มลสารเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวิถีการผลิตที่พึ่งพิงป่ามาอย่างยาวนาน การอาศัยอยู่ในสิ่งแวดล้อมป่าจึงเป็นเงื่อนไขที่ชาวมลสารได้สร้างความรู้ในการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์ สัมพันธ์ไปกับการดำรงชีวิตในป่า ตาหอ ในชื่อมลสารหรืออีกชื่อที่คนภายนอกรู้จักคือ ตาศรี¹⁸ อันเป็นชื่อที่ใช้เพื่อติดต่อกับคนนอกชุมชนเพราะจะไม่เปลี่ยนตามธรรมเนียมการตั้งชื่อของมลสาร ตาศรีเป็นชายมลสารรูปร่างสันตหน้าผากกว้างไว้หนวดสั้นและเคราบาง ผิวกร้านแดด ตามแขนและลำตัวมีมัดกล้ามเนื้อขึ้นจนเห็นชัดตามแบบฉบับชายมลสารทั่วไปที่ต้องหันมาเป็นแรงงานทำงานรับจ้างเพาะปลูกเก็บเกี่ยวผลผลิตในไร่ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอกอื่นๆ ตาศรีท่องเที่ยวในแถบภูเขิงผาจิ ผาซ้างและขุนสถานมากกว่า 40 ปีแล้ว เขาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า ในอดีตที่มลสารยังท่องเที่ยวตามป่าที่อุดมสมบูรณ์อยู่นั้น อยู่กับป่านั้นชีวิตก็มีความสุขสบายอย่างหนึ่งคือ อากาศเย็นสบายในฤดูร้อนหรือ “ยัมทูล” และไม่หนาวจนเกินไปในฤดูหนาวหรือ “ยัมตากาด” แต่ใน “ยัมเมะ” หรือฤดูฝนชีวิตก็ลำบากบ้างแม้จะมีของป่าให้เก็บหาล่าได้มากกว่าฤดูอื่นๆ เพราะยามออกไปเก็บหาของป่าก็จะเปียกฝนทำให้ทั้งหนาวและไม่สบาย สัตว์ก็หายากจากการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของพันธุ์ไม้ในป่าเพราะได้รับน้ำฝนมากจนพืชพันธุ์นานาชนิดแข่งกันขึ้นจนป่านั้นรกทึบยากต่อการมองเห็น สัตว์ได้ง่าย แต่จากการที่พื้นดินตามป่านั้นชุ่มน้ำมากก็จึงทำให้ดินไม่แข็งมากก็ทำให้สามารถเห็นร่องรอยของสัตว์ป่าตามพื้นดินได้ง่าย การขุดหาหัวมันปาก็ง่ายใน “ยัมเมะ” นี้เอง แม้ไม่มีเครื่องมือโลหะเช่น เสียม ก็สามารถใช้มีดตัดไม้ปลายแหลมขุดหาหัวมันในดินที่ลึกลงไปกว่า 1 เมตรได้ ป่าบางพื้นที่ก็จะมีตัวหากอาศัยตามบริเวณที่เย็นและชื้นแฉะคอยโอกาสเกาะแล้วดูดเลือดสัตว์และคนที่เดินผ่านมา ฉะนั้นจึงไม่ใช่ทุกพื้นที่เมื่อเรียกว่าเป็น “ป่า” แล้วจะเหมาะสมในการเลือกเป็นที่ตั้งที่พักได้ การเลือกสร้างที่พักหรือ “แกง” จึงต้องดูสภาพกายภาพของป่าที่เอื้อต่อการดำรงชีวิตด้วย

ป่าที่ชาวมลสารเลือกจึงมักเป็นบริเวณที่แสงแดดไม่ค่อยส่องถึงพื้นดิน มีต้นไม้ใหญ่ที่มีเรือนยอดหนาตาซึ่งช่วยบังแสงแดดทำให้อากาศในป่าบริเวณดังกล่าวนี้เย็นสบาย ในภาษามลสารเรียกบริเวณดังกล่าวนี้ว่า “กรูม” คือ บริเวณที่เย็นชุ่มชื้น จึงมักเป็นบริเวณที่มีต้นไม้ขึ้นอยู่มากจนกลายเป็นป่าดงดิบที่ชุ่มชื้นหรือที่มลสารเรียกว่า “เม็ก” จากการที่มีต้นไม้ใหญ่ขึ้นอยู่มากก็ยังคงเรียกว่าเป็นป่าแบบ “ตีเตอะ” ด้วย ประโยชน์ของตีเตอะในแง่นี้ก็คือ การมีต้นไม้ใหญ่ที่ช่วย

¹⁸ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลสารที่บ้านห้วยหยวก วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2546

กันลมกันแดดให้มลาบรีด้วย

นอกจากดูสภาพอากาศและต้นไม้ในป่าแล้วก็ยังมีการเลือกที่จะสร้าง “แกง” ในบริเวณที่ลับตา สังเกตเห็นยาก มีพุ่มไม้หนาทึบและมีความลาดเอียงของพื้นดินไม่มากเกินไปด้วย

“อยู่ป่าดีเตาะมันจะดีกว่าเพราะว่ามันจะกันลมกันแดด ถ้าเฮาอยู่ป่าพะนี้กลางคืนอาจจะหนาว กลางวันก่าจะฮ้อน”¹⁹

“เขาจะอยู่ในป่าดงใหญ่ เขาจะหาที่ลับๆ ที่ไม่มีไม้ใหญ่ เขากลัวลมพัดไม้ใหญ่หักทับ ... อยู่ทีกรูม ตามดีเตาะ ที่ไม่มีไม้ใหญ่ ตามดงไม้ชุก ไม้ไล่ที่ลับๆ ไม่ใช่ดอยสูงนะ ที่ต่ำๆ ไปอยู่ดอยสูงกลัวไม้หัก”²⁰

การเลือกพื้นที่ตั้งแกงในป่าแห่งหนึ่งๆ นอกจากจะดูในเรื่องสภาพของต้นไม้ที่มีผลต่อสภาพอากาศเย็นสบายได้ร่มเงาจากเรือนยอดไม้ที่จะทำให้การดำรงชีวิตมีความสบายและช่วยกันสายลมแสงแดดแล้ว การเลือกตั้งแกงอยู่ในพื้นที่ใดก็ยังคงต้องพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมของป่าที่สามารถผลิตอาหารเลี้ยงดูชีวิตของผู้คนด้วย ลักษณะป่าที่ต่างกันทั้งอากาศและพันธุ์ไม้ก็มีผลต่อความต่างในการเก็บหาของป่าหรือ “ลงลั่ว” ที่ไม่เหมือนกันไปด้วย ตาศรีบอกกับผู้วิจัยถึงสภาพป่าที่เหมาะสมกับการอยู่อาศัยและเก็บหาของป่าว่า ป่าที่เรียกว่า “ดีเตาะ” หรือ “กรูม” มักเป็นป่าที่สมบูรณ์ ชาวมลาบรีเลือกที่จะอยู่ใน “ดีเตาะ” มากกว่าป่าจำพวกป่าพะที่เป็นป่าแบบแห้งแล้งเตียนโล่ง ไม่มีพืชและสัตว์ป่าให้เก็บให้ล่ามาเป็นอาหารได้อย่างเพียงพอ พื้นที่ป่าแบบนี้มักเป็นพื้นที่ของสังคมพืชจำพวกไม้พุ่มและพวงหรีด ในภาษาของมลาบรีเรียกป่าที่มีสภาพดังกล่าวนี้ว่า “เกรอะเกระ” หรือก็คือ ป่าพะ ชาวมลาบรีไม่นิยมตั้งที่อยู่อาศัยในบริเวณป่าแบบนี้เพราะกลางวันอากาศก็ร้อนจากเปลวแดดพอลถึงกลางคืนก็จะหนาวเย็นจากการที่ไม่มีต้นไม้ใหญ่พองขึ้นมากันกระแสมเย็น สภาพป่าที่มีอากาศแบบนี้จึงเป็นพื้นที่ที่มลาบรีเรียกว่า “จีเจะ” ด้วยจากการที่เป็นพื้นที่ที่มีอากาศร้อนแล้งอันเป็นสภาพป่าที่ตรงข้ามกับสภาพที่เรียกว่า “กรูม” ที่เป็นป่าเย็นมีของป่าทั้งสัตว์ป่าและพืชจำพวกหัวมันป่าให้เก็บหาได้ง่าย ในขณะที่ป่า “เกรอะเกระ” แทบจะไม่มีอะไรให้เก็บหากินแม้แต่หัวมันป่าที่สามารถอยู่รอดจากไฟป่าได้เนื่องจากมีหัวอยู่ลึกลงไปใต้ดินกว่า 1 เมตร เช่น มันกล้วย และมันทูด

¹⁹ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

²⁰ สัมภาษณ์ นายยิ่ง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

“ส่วนมากจะเป็นป่าดีเตาะ มากกว่าเนาะ จะเป็นป่าดีเตาะกับป่ากรุมอันเดียวกัน แต่ถ้าว่าเป็นแพะ เป็นเลี้ยงนี่ก่ออยู่เหมือนกัน แต่ว่าอยู่ป่าแพะน้ำมันไม่ค่อยมีอาหารการกิน มี ก็มีส่วนน้อย มีแต่มันกล้วย มันทูด มันทูดนี้บางครั้งก็จะมีนะ มีแต่มันกล้วย ส่วนมากมันอยู่ป่าแพะ แต่ว่าถ้าอยู่ป่าไม่ว่างก็มี มันกล้วย มันทูด มันมา เป็นมันจะแหวก เป็นมันอะไรก็มีหมดนะ”²¹

แม้ว่าชาวมลาบรีจะรู้จักเลือกพิจารณาสภาพป่าในการตั้งที่พักเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตมั่นคงมากขึ้นแล้ว แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะทำให้การดำรงชีวิตเป็นสิ่งที่เป็นไปตามการควบคุมได้ทั้งหมด ทั้งนี้เพราะชีวิตของผู้คนยังต้องขึ้นอยู่กับโชคชะตาด้วย ผู้วิจัยถามตาศรีถึงการไปอยู่ในดีเตาะที่มีต้นไม้ใหญ่ว่าไม่กลัวเวลามีลมพายุแรงพัดให้ต้นไม้โค่นลงมาทับเลยหรือ ตาศรีเรียกเหตุการณ์คราวที่อยู่ป่าแถบบ้านขุนปี่ อำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน มาเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า วันนั้นลมพัดแรงทำให้ไม้ใหญ่ต้นหนึ่งโค่นลงมาเกือบทับครอบครัวของตาศรีและตาจันทร์ ตาศรีเล่าให้ผู้วิจัยฟังว่าการประสบอันตรายในป่าเป็นเรื่องที่ขึ้นกับ “บุญ”²² ของบุคคลที่จะมีชีวิตที่ปลอดภัยมั่นคงด้วย ความเชื่อในโชคชะตาหรือบุญจึงเป็นการให้คำอธิบายถึงความเสี่ยงในการดำรงชีวิตในป่าที่ยังคงต้องมีอยู่ต่อไป แม้ชาวมลาบรีจะพยายามจัดการให้ชีวิตมีความมั่นคงแล้วก็ตาม

“เรื่องนี้ก็อยู่ที่บุญนะ เรื่องแบบนี้เขาก็ไม่รู้ว่าอะไรบอกยังไง แต่หากมีฝนมีลม พายุมาาก็กลัวเหมือนกัน ครั้งหนึ่งสองหรือสองครั้งแล้วที่ผมกับพ่อผมอยู่ขุนปี่ ครั้งหนึ่งมีไม้ใหญ่ มีจัน (ตาจันทร์) อยู่ด้วยกันนอนเรียงกัน ต้นไม้นั้นหักกลางต้นนะ ไม่ใช่ถึงปลายนะ หักกิ่ง ต้นไม้นั้นก็ล้มลง ไม่ไกลสักน้อยนะ อีกเกือบเท่านี้แน่ (ศอกเดียว) เกือบตายแล้ว ถ้ามาอีกสักคืบนี้หัวก็ไม่รู้ว่าเป็นหัวหรือเป็นดินนะ”²³

²¹ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

²² บุญ ในที่นี้เป็นคำที่มาจากกรติดต่อกับคนเมืองพื้นราบ ชาวมลาบรีนำมาใช้ในความหมายของ โชคชะตา ไม่ได้ใช้ในลักษณะของความเชื่อเรื่องบาป-บุญของพุทธศาสนา

²³ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

การเลือกพื้นที่ตั้งแกงยังต้องเข้าใจสิ่งอื่นๆ ในป่าอีก นอกจากสภาพดินฟ้าอากาศและ ต้นไม้แล้วก็ต้องเข้าใจการดำรงชีวิตของสัตว์ในป่าด้วย การเลือกสร้าง “แกง” ในบริเวณใดจึง ต้องรู้ว่าบริเวณนั้นอยู่ในเส้นทางที่มีสัตว์ป่าใช้หรือตามที่ ภาษามลาบรีเรียกว่า “จ้อ-รเปยะเด้อ” ด้วยหรือไม่ หากเป็นทางที่มีเดินก็เรียกว่า “จ้อ-รแบ็ก” เส้นทางที่แกงเดินก็เรียกว่า “จ้อ-รไปนล” แต่ ที่สำคัญก็คือการต้องรู้จัก “จ้อ-รว่าย” อันเป็นเส้นทางที่สัตว์นักล่าอย่าง “รว่าย” หรือเสือใช้เป็น เส้นทางหากิน ไม่ว่าจะป็นบริเวณที่เลียบไปตามสันเขาหรือบริเวณที่ลาดเลาะไปตามลำห้วยหรือ กิ่งเขา โดยบริเวณเหล่านี้จะเป็นพื้นที่ป่าโปร่ง ไม่เป็นพื้นที่ต้นไม้ขึ้นจนรกทึบโดยเฉพาะหญ้าและ พุ่มไม้เล็ก มลาบรีเรียกป่าแบบนี้ว่า “แท็ก” ซึ่งเสือจะเข้าไปก็ต่อเมื่อจะหลบเข้าไปนอน ขณะที่สัตว์ ที่กลัวคนอย่างหมูป่าหรือเก้งนั้นไม่ว่าจะทึบอย่างไรก็เข้าไปหากิน ตาศรีเล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงเรื่องนี้ว่า

“ภาษาบ้านเฮาเรียกว่า “จ้อ-รก็วล” แบบว่ามันเป็นทางเรียบ กลัวเป็นทางเสือบ้าง ทางคนสองบ้าง สัตว์นี้นะ รว่าย เสือนั้นะสวน มากนี้มันไม่ใช่ขึ้นคอยนะ เสือนี่จะเดินทางเรียบ เดินตามสันเขา กับ ทางร่องห้วย...เฮาต้องสังเกตที่มันสูงหนอยนะ แบบว่ามันเป็นจ้อ-ร-ก็ วล เฮาไม่ต้องอยู่นั้น จะต้องหาที่ลับๆ ไปอยู่ที่ลับๆ ถ้าว่าเสือเดินทาง มา เป็นครั้งบุญเฮาดี มันก็เลยไป แต่หมูป่า ฟานหรืออะไรอย่างอื่น สัตว์ที่กลัวคนนี่ ทึบอย่างไรเขาไปได้หมดนะ แท็กก็ไป ไม่แท็กก็ไป เสือ นี้ส่วนมากจะไปที่โล่งๆ เปงๆ (เห็นง่าย) ถ้าเวลารว่าจะเข้าที่ทึบๆ นี้ ก็ กะเวลาจะไปนอน”²⁴

นอกจากต้องระวังสัตว์นักล่าแล้ว การเลือกบริเวณสร้างที่พักยังต้องรู้จักระวังไม่ให้ อยู่ ในเส้นทางที่คนพื้นราบหรือกลุ่มคนอื่นๆ ใช้เดินทางผ่านเข้าออกเพื่อมาหาของป่าและส่งยังสัตว์ ในป่าด้วย

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

²⁴ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

" ตามกิวเขานี้ก็ไม่ใช่อยู เขากลับคนพื้นราบ คนพื้นเมืองน้ำ
กลางคืนนี้เขาก็จะมาหาสองป่าสองอะไร ตามทางที่เรียบๆ เขาอยู่ที่
กลางดอยนะ อยู่ที่สูงๆ หน่อยนะ ไม่ค่อยมีคนไป ไม่ต้องไปอยู่ที่มีทาง
เก่า"²⁵

การดำรงชีพภายในป่าของระบบนิเวศภูเขา นี้ นอกจากมลบริต้องรู้จักคำนึงถึงการที่
สิ่งต่างๆ ในป่าต่างก็มีปฏิสัมพันธ์กับการดำรงอยู่ของชาวมลบริแล้ว ภายใต้อหลังคาเพิงที่พักหรือ
"แกง" ผู้คนยังต้องเรียนรู้ในการจัดการชีวิตและสิ่งต่างๆ ภายในพื้นที่เล็กๆ แห่งนี้ด้วย การที่ต้อง
นอนในที่ไม่ราบเรียบนี้ทำให้ต้องเลือกทำเลที่พักและสร้างที่พักหลบนอนรวมทั้งทำนอนให้เข้ากับ
ความลาดเอียงของพื้นที่ด้วย นั่นคือ การที่นอนในลักษณะที่แนบไปพื้นดินโดยไม่ต้องมีหมอนหนุน
เนื่องจากนอนให้หัวหันขึ้นข้างบนและให้ลำตัวลาดลงตามความลาดเอียงของภูเขา แต่การนอน
ในลักษณะนี้ยังต้องมีการปรับเปลี่ยนพื้นที่ด้วย กล่าวคือ ไม่ใช่การนอนที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพ
แวดล้อมโดยไม่ปรับเปลี่ยนอะไรเลย ชาวมลบริจะมีการถางดินให้มีความลาดเอียงเสมอกันและมี
การใช้ไม้มาปักไม่ให้ไถลลงมาตามความลาดเอียงของพื้นที่ภูเขา บริเวณด้านหน้าแกงนั้นนอกจาก
จะเป็นบริเวณที่เปิดสู่ด้านที่ลาดลงของภูเขาเนื่องจากสร้างแบบเพิงหมาแหงนแล้ว ก็ยังจะมีกองไฟ
บริเวณด้านหน้าเพื่อใช้เป็นบริเวณประกอบอาหารและสร้างความอบอุ่นให้กับบริเวณที่พักด้วย

การสร้าง "แกง" ยังคำนึงถึงฤดูกาลด้วย "ยัมทูล" หรือฤดูร้อนและ "ยัมตะกาด" หรือ
ฤดูหนาว การสร้าง "แกง" จะไม่จำเป็นต้องมุงหลังคาด้วยใบไม้ให้แน่นหนาเหมือนในฤดูฝนที่
หลังคาต้องแน่นหนาพอที่จะกันน้ำฝนร่วงลงมาได้หลังคา นอกจากนี้ก็ยังมีโครงสร้างส่วนที่เพิ่ม
เข้ามาอีกนั่นคือ กันสาดที่ด้านหน้าแกง ทำให้ "แกง" ไม่ใช่มีแต่รูปแบบเพิงหมาแหงนที่ตายตัว
ทุกฤดูกาล บางครั้งพื้นที่นอนก็มีการยกพื้นขึ้นมาด้วยฟากไม้ไผ่เพื่อกันเวลาน้ำฝนไหลเข้ามาและ
รอบแกงยังขุดร่องเล็กๆ เพื่อระบายน้ำฝนหากจำเป็นด้วย

การผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์ทำให้มลบริต้องเคลื่อนย้ายไปยังป่าผืนอื่นๆ ที่
สามารถเก็บหาอาหารมาเลี้ยงชีพได้ การเคลื่อนย้ายไปยังที่ใหม่ของมลบริจึงเป็นสิ่งที่แสดงได้ถึง
การรู้จักและเข้าใจถึงสภาพที่ป่าดำรงอยู่และเปลี่ยนแปลงไปอันมีผลต่อการยังชีพด้วย

²⁵ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลบริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

“เรื่องย้ายนี้ดูที่ไม่มีอาหารนะ ถ้ามันไม่มีอาหาร เขาก็ต้องได้ย้าย ถ้าว่า มันยังมีอยู่เท่าที่พออยู่ได้เขาก็อยู่ไป”²⁶

นอกจากการขาดแคลนอาหารแล้ว การย้ายที่อยู่มีด้วยกันสาเหตุอื่นด้วย การที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนกับภัยต่างๆ ในป่าก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้มลาบรีต้องมีการย้ายที่อยู่ เช่นการพบว่ามัลลีนักล่าอย่างเสืออยู่ในบริเวณที่มลาบรีตั้งที่พักอาศัยอยู่

“เจอเสือนี้ เขาวิ่งมาบอกให้ย้ายไปที่อื่นนะ เขาว่าพี่น้องเขาเจอเสือ ย้ายเถอะนะ ครึ่งเขาเจอข้างหน้า เขาก็ย้ายกับหลังนะ ถ้าเจอหลังก็ย้ายกับหน้าไป”²⁷

การจะตั้งอยู่ตามป่าและการย้ายยังต้องเข้าใจถึงท่าทีของสิ่งเหนือธรรมชาติในบริเวณนั้น ด้วยการที่มาอยู่ในป่าที่ใด หากอยู่แล้วหาของป่าไม่ได้ทั้งสัตว์ทั้งพืชพันธุ์ก็แสดงว่า สิ่งเหนือธรรมชาติที่อยู่ในบริเวณนั้นไม่ชอบที่มลาบรีเข้ามาบกรวจจึงทำให้หาอาหารไม่ได้ ชาวมลาบรีจึงต้องย้ายที่อยู่ไปยังป่าแห่งอื่นต่อไป

5.1.2 พืชพันธุ์และอาหารในป่า

ชาวมลาบรีรู้จักพืชป่าที่นำมาเป็นอาหารหลายชนิดแตกต่างกันไปตามฤดูกาล โดยพืชที่นำมาเป็นอาหารนั้นก็บางชนิดที่สามารถเก็บหาได้ทุกฤดูเช่น หัวมันป่า แต่ไม่ใช่หัวมันป่าทุกชนิดที่สามารถกินได้ บางชนิดก็มีพิษด้วย เช่นที่มลาบรีรู้จักก็มี “กะโทะ” “เบะรอน” “มะกูด” และกล้วยก็เป็นพืชอีกชนิดที่สามารถนำมาเป็นอาหารได้ตลอดทั้งปีโดยจะกินทั้งส่วนของหยวก ปลี และผลกล้วย แต่ในทั้งสามฤดูจะพบว่าฤดูฝนเป็นฤดูที่มีพืชผักมากที่สุด

ยัมทุล หรือฤดูร้อน

มันป่า ได้แก่ “ทุล” “เกล็ด” หรือ “เด้อว” “ก้วย” “แ้ว-ซ” “จะแหรก” “มา” “กะทาด” กล้วยป่าที่กินทั้งส่วนของหยวก “เดาะ” (ปลี) และ “เพละ” (ผลกล้วย) ผักกูด (เฉพาะริมหยวก) เดอะราว “เลอมเทิก” หรือมะไฟป่า

²⁶ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

²⁷ สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

ยัมมะ หรือฤดูฝน

มันป่าได้แก่ "ทรวด" "เกล็ด" หรือ "เด้อว" "ก้วย" "แ้ว-ซ" "จะแหรก" "ม่า" "กะทาด" กล้วยป่าที่กินทั้งส่วนของหยวก "เดาะ" (ปลี) และ "เพละ" (ผล) หน่อไม้ ผักกูด ผักกุ่มโระ ผักค้ำก เท็ด "เฮด" หรือเห็ดต่างๆ โดยเป็นเห็ดที่ขึ้นตามขอนไม้ได้แก่ "ก่า" "ดัก" "ตรีเจ็ด" "โต๊ส" "ชานรา" เห็ดขึ้นตามพื้นดินได้แก่ "แนน-ล" "ยอร" "โป๊ยส" ยอดผักทอง ผล "ลมโบะ" พืชตระกูลขิงที่คน มลาบริกินผลที่ออกจากโคนต้นที่เรียกว่า "เออะเกละ" ผลของต้นป่าบ และผล "ระเวก" มะม่วง หน่อหวาย

ยัมตะกาด หรือฤดูหนาว

มันป่าได้แก่ "ทรวด" "เกล็ด" หรือ "เด้อว" "ก้วย" "แ้ว-ซ" "จะแหรก" "ม่า" "กะทาด" กล้วยป่าที่กินทั้งส่วนของหยวก "เดาะ" (ปลี) และ "เพละ" (ผล) ผักกูด (เฉพาะริมห้วย) ดอกและ ลูกตำ หน่อหวาย ผลผักทอง

เย็นวันหนึ่ง เด็กและผู้ใหญ่บางคนได้มาเยี่ยมผู้วิจัยที่บ้านในบรรยากาศนั่งล้อมวงรอบ กองไฟในกระท่อมที่นักวิจัยมาพักอยู่ในชุมชนมลาบริบ้านห้วยหยวก คืนนี้อากาศเย็น หน้ากองไฟ ผู้วิจัยชวนคุยเรื่องการ "รู้จักป่า" ของเด็กๆ คือ ไล วาน นูน และเดา ในขณะที่มีผู้ใหญ่อย่าง ตาศรี ตาเล็งและยาซัว นั่งฟังเด็กๆ ตอบคำถามที่นักวิจัยที่พยายามทำทนายให้เด็กลองคิดถึงป่าที่ผูกพัน กับชีวิตของชาวมลาบริ หัวข้อหนึ่งก็คือ การขุดหัวมันป่า เด็กๆ บอกว่าพวกเขาและเธอรู้จักต้น มันป่าและสามารถขุดหัวมันป่าขึ้นมาได้ ซัวแม่ของเดายัมทำนองไม่เชื่อเพราะเห็นลูกชายวัย แปดขวบของเธอทำหน้าที่ยืนยันกับผู้วิจัยว่าขุดได้จริงๆ ซัวหัวเราะในลำคอก่อนจะพูดหยอกลูกว่า "ขุดปได้เนะ มันลึก ดินกำแข็ง" ตาเล็งและตาศรีก็หัวเราะเหมือนกัน "ขุดได้จริงหรือ ขุดตรงไหนของ หัวมัน" ตาศรีถามในอาการกริ้มเล็กน้อยจากเหล้าดีกรีแรงที่เพิ่งไปกินมาที่บ้านของคนมั่งที่ไปช่วย งานในวันนี้ เขาเงยหน้ามองเด็กๆ แล้วก็ยิ้มเมื่อได้ถามเด็กอย่างอารมณ์ดี ไลจึงตอบพ่อตัวเองว่า การขุดหัวมันก็ขุดลงตามรากที่อยู่ลึกลงในดิน ตาศรีหัวเราะเบาๆ แล้วถามต่อโดยใช้ภาษาไทย กลางที่เขาพูดได้นอกจาก "กำเมือง" ด้วยว่า "พวกเธอขุดตรงที่มันแตกออกหรือเปล่า" ส่วนที่แตก ตาศรีหมายถึงส่วนหัวมันที่จะเจริญแยกออกจากกันเป็นหลายหัวใต้ดิน "ถ้าพวกเธอขุดตามรากลง มาตรงที่มันแตก ต้นมันก็ตายนะซี" ตาศรีทำเสียงเล็กเสียงน้อยในแบบคนที่ยังเมาค้างอยู่จนพวก เด็กๆ พากันหัวเราะในขณะที่พวกผู้ใหญ่ยิ้มกันอยู่หน้ากองไฟในบ้านที่ผู้วิจัยมาพัก

พวกหัวมันป่าตามปกติเป็นพืชที่พบได้ทั่วไปในป่า "ก้วย" เป็นมันชนิดที่พบได้ในป่ามากที่สุดเพราะขึ้นได้กับป่าหลายประเภท แต่ "ทรุด" "เว้-ช" "เกล้ว" และ "เด้อว" กลับชอบขึ้นตามบริเวณที่เย็นชุ่มชื้นหรือตาม "กุ่ม" กับ "ดีเตาะ" "ของป่าไม่เหมือนของบ้าน ของป่ามีกินตลอด" ตาศรีกล่าวถึงหัวมันป่าที่ชาวมลาบรีสามารถเข้าไปขุดได้ตลอดปีซึ่งต่างจาก "ของบ้าน" อันหมายถึงพืชเพาะปลูกต่างๆ ที่ต้องเก็บตามฤดูกาล ต้นมันป่าแม้จะขึ้นอยู่ทั่วไปในป่า แต่การรู้จักเก็บขุดมากินกลับมีเพียงแต่ชาวมลาบรีเท่านั้น

การหาหัวมันป่านอกจากจะต้องรู้จักจดจำลักษณะของต้นมันทั้งที่กินได้และไม่ได้แล้ว การขุดหัวมันก็ยังต้องเป็นไปในลักษณะของการรักษาต้นมันให้สามารถผลิตหัวมันได้สืบเนื่องต่อไปได้อีก เมื่อมีการขุดหัวมันใต้ดินออกไปแล้ว การขุดหัวมันนี้จะใช้การขุดที่เจาะไปยังตำแหน่งของหัวมันใต้ดินจะไม่ขุดลงตามเถา การขุดจึงทะแยงลงสู่ส่วนที่อยู่กลางหัวมันและจะขุดตัดส่วนนี้ออกมา การขุดแบบนี้จึงลึกลงไปจากผิวดินอีกประมาณ 1 – 1.5 เมตร เมื่อขุดเสร็จก็จะทิ้งหลุมนี้ไว้ให้เศษใบไม้ที่ร่วงตามพื้นป่าลงไปคลุมที่ทิ้งไว้ นี้เพราะทำให้การขุดหัวมันครั้งต่อไปจะทำได้ง่ายขึ้นเนื่องจากดินจะไม่แข็งมากจากการที่มีเศษใบไม้ผสมอยู่ในหลุมด้วย²⁸

วิธีการเก็บมันจึงแสดงความคิดเห็นในการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติมิใช่เป็นเพียงแค่ภาพปรากฏของความรู้ที่มลาบรีรู้จักป่าเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงความเข้าใจถึงการจัดการทรัพยากรที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตในป่าด้วย ประเด็นดังกล่าวนี้จึงเป็นสิ่งที่ผู้วิจัยคิดว่า ความสำคัญตรงนี้มีใช้อยู่ที่ความรู้ในระดับเทคนิควิธีการของการนำทรัพยากรมาใช้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงเป็นความรู้ระดับวิถีคิดในการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ โดยสะท้อนถึงความคิดเรื่องการจัดการทรัพยากรของคนที่มีค่านึงถึงการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์อย่างมีคุณค่าทั้งประโยชน์เฉพาะหน้ากับประโยชน์ในระยะยาวไปพร้อมกันด้วย หรือก็คือการจัดการทรัพยากรที่แฝงคุณค่าในเรื่องของความสืบเนื่องในการใช้ทรัพยากรอันมีฐานคิดจากวิถีวัฒนธรรมของมลาบรีที่อยู่กับสิ่งแวดล้อมป่าในชีวิตประจำวันที่มีอยู่จริงมิใช่เป็นแต่เพียงฉากละครเท่านั้น

5.1.3 สัตว์ป่าและการออกล่าสัตว์

สัตว์ป่าที่มลาบรีรู้จักนำมาเป็นอาหารมีหลายชนิด²⁹ การออกล่าสัตว์สามารถทำได้ทุกฤดู แต่ฤดูฝนจะเป็นช่วงที่นายพรานมลาบรีสามารถล่าสัตว์ที่อยู่ตามพื้นดินได้ง่ายกว่าเพราะรอยสัตว์จะหาได้ง่ายเพราะพื้นดินอ่อนตัว สัตว์ที่อาศัยอยู่ใต้ดินเช่น อ้นและตุ๋นนั้นก็สามรถขุดได้ง่ายใน

²⁸ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

²⁹ สัมภาษณ์ นายจันทร์ กับนายเซ้ง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2546

ช่วงฤดูฝนที่ดินบนภูเขาไม่แข็งมากนักด้วย โดยสัตว์ที่พรานมลาบรีล่าก็มีทั้งสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม สัตว์เลี้ยงคลาน สัตว์ปีกและสัตว์น้ำ และแมลงต่างๆ ได้แก่

ปิเย (ตะกวดหรือแลน) ไบร์ (ลิน) กัด (อัน) โดะ (เม่น) ซเว้ (สิงหรือหริ่ง) แม็ก (หมี) ง้าย (หมูป่า) แก้ว (เลียงผา) คเจียก (กวางใหญ่) ไบ๋นล (แก้งหรือฟาน) ดิ่ง (กระทิง) เมอะ (งูเหลือม) ตัมไ้ (งูเห่าและงูอื่นๆ ก็เรียกเช่นเดียวกัน) กระโง (เต่า) ฮอกหรือจันดาร์ (กระรอก) อาด (นก) ทะวะ (สิง) จ่าว (ชะนี) ก่า (ปลา) แต่สัตว์บางชนิดก็มีเป็นบางฤดูกาลเท่านั้น เช่น เยค (ผึ้ง) ที่จะได้ "เว็กเยค" (น้ำผึ้ง) มากินด้วยในช่วงเดือนห้าหรือในช่วงปลายฤดูหนาวที่จะเป็นช่วงที่เหมาะสมกับการตีผึ้ง "ดรีแดง" เป็นหนอนไม้ชนิดหนึ่งตัวสีขาว มีชีวิตอยู่ในปล้องไม้ที่อยู่รวมกันเป็นกลุ่มใหญ่ กัดกินเยื่อไม้จากข้างในเมื่อโตจะเคลื่อนลงมาอยู่ในปล้องไม้ใกล้โคนต้น คนภายนอกรู้จักกันในชื่อ "หนอนรถด่วน" และ "ลวกวอก" หนอนไม้ตัวใหญ่สีแดงจะมีในช่วงฤดูฝน ในฤดูฝนยังเป็นช่วงที่ ปิเยเข้าไปวางไข่ไว้ใน "กัมบ๋น" หรือจอมปลวกด้วย หากต้องการอาหารจำพวกเนื้อสัตว์ที่ให้คุณค่า สูงต่อร่างกายโดยเฉพาะยามที่ผู้หญิงคลอดลูกและจำเป็นต้องมีน้ำนมให้ลูก ชายมลาบรีก็มักขุด หาไข่ของ "ปิเย" ที่มีใน "กัมบ๋น" ช่วงฤดูฝนด้วย

สำหรับมลาบรี มีการจำแนกสัตว์ตามขนาดของสัตว์ด้วย โดยแบ่งออกเป็น **สัตว์ใหญ่** หรือ **"จะเด้อตริอหนาบ"** และ **สัตว์เล็ก** หรือ **"จะเด้อโเอาตาก"** การแบ่งสัตว์โดยอาศัยขนาดนี้ นอกจาก จะดูที่การสามารถแบ่งให้คนอื่น ๆ แล้วก็ยังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมด้วย โดย "จะเด้อตริอหนาบ" ได้แก่ แม็ก (หมี) ง้าย (หมูป่า) ดิ่ง (กระทิง) และสัตว์จำพวกกวาง เช่น ไบ๋นล (แก้ง) คเจียก (กวาง) แก้ว (เลียงผา) และจำพวกงูเหลือม สัตว์ใหญ่นี้ล่ามาได้ก็แบ่งให้กับทุกคนเพราะถือว่าเป็นของส่วนรวม ของทุกคน และเมื่อล่าได้ก็ต้องประกอบพิธีขอขมา กับสิ่งเหนือธรรมชาติที่ดูแลสัตว์ใหญ่เหล่านั้น ด้วย สัตว์อื่นๆ ก็จะถือเป็นสัตว์ขนาดเล็กไปล่าได้มากก็แบ่งในครัวเรือนและไม่ต้องประกอบ พิธีกรรมอะไร

สมัยก่อนนั้นมลาบรีมีข้อจำกัดเรื่องเทคโนโลยีในการล่าสัตว์ทำให้สัตว์ที่ล่ามักเป็นสัตว์ที่ อยู่ตามพื้นดิน ตาดอกไม้ ในชื่อมลาบรีหรือ ตาลอง³⁰ ชายมลาบรีอายุรุ่นราวคราวเดียวกับตาสรี เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงการล่าสัตว์เมื่อมลาบรีรุ่นปู่ย่ายังอยู่กับป่าและยังไม่มีหน้าไม้หรือปืนใช้ว่า สัตว์ จำพวกนกและสัตว์ที่อยู่บนต้นไม้เคลื่อนที่อย่างรวดเร็วอย่างถึงนั้น สิ่งที่นายพรานมลาบรีแม้จะ ขำของในการปีนต้นไม้ทำได้ก็คือ

³⁰ สัมภาษณ์ นายลอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

“แต่ว่านกกก นกแก้ง กระจอก กระจแต วอก เขาว่าทะวะ เขา
ไม่ใช่มีปิ่น เขาก็ได้แต่มองนะ”

การล่าสัตว์จำพวกนกและลิงที่อยู่บนต้นไม้ นั้น การที่สัตว์สามารถเคลื่อนที่ได้อย่างรวดเร็ว
บนยอดไม้จากต้นหนึ่งไปยังอีกต้นหนึ่ง การล่าสัตว์เหล่านี้จึงทำได้เพียงแต่การมองดูเท่านั้น หาก
สัตว์เหล่านี้ไม่ได้ขยับหรือหนีไม่ได้บนต้นไม้ ดังเช่น ยามที่นกทำรังมีไข่หรือการที่นก “จะเลาะ”
หรือนกเงือกต้องพิกไข่และดูแลลูกในรังตลอดเวลาจึงจะออกจากโพรงไม้ได้ นายพราน
มลาบรีจึงสามารถปีนขึ้นไปเก็บไข่หรือล่านกชนิดนี้ได้

นอกจากการไม่สามารถล่าสัตว์ที่เคลื่อนที่ได้เร็วบนต้นไม้อย่างลิงและนกแล้ว การล่าสัตว์
ที่มีขนาดใหญ่ก็มีข้อจำกัดเช่นกัน ตาศรี³¹ เล่าให้ฟังเรื่องการล่าสัตว์ใหญ่อย่าง หมู ว่ามีอันตราย
มากในการล่า “ค้อด” หรือหอกที่นายพรานมลาบรีใช้เป็นเครื่องมือในการล่าและป้องกันตัวจึงเป็น
สิ่งที่มีความจำเป็นขาดไม่ได้สำหรับการล่าสัตว์ใหญ่

“การล่าหมูนี่ ส่วนมากเขา (หมู) จะอยู่ในโคนไม้แล้วก็มีลูก
...แต่ถ้าใครไม่มีหอกก็ล่าหมูไม่ได้ ใครไม่มีหอกก็แสดงว่าไม่ต้องกิน
สัตว์ใหญ่ ต้องกินแต่อัน แลน เต่า หนูต่างๆ”

การออกล่าสัตว์ของผู้ชายบางครั้งก็ยังมีหมายถึงการออกไปหารังผึ้งด้วย โดยการไปตีรังผึ้งก็
ต้องอาศัยประสบการณ์ที่ชาวมลาบรีรู้จักผึ้งอันได้แก่ลักษณะการดำรงชีวิตของผึ้งที่สัมพันธ์อยู่กับ
สภาพป่าด้วย เช่น สถานที่และเวลาที่ผึ้งมักไปหาอาหารไม่ว่าจะเป็นน้ำหวานจากดอกไม้ตาม
ยอดไม้หรือตามแอ่งน้ำที่ผึ้งมักชอบบินไปกินน้ำก็มักจะเป็นแอ่งน้ำที่มีใบไม้ตกลงไปทับถมกัน

“ถ้าเป็นหน้าผึ้งนี้ (ช่วงปลายยามแล้งจะเข้าสู่ฤดูฝนที่ดอกไม้
ป่าผลิดอก) ถ้าเห็นว่า ป่าแถวนี้จะมีผึ้ง เขาจะลงไปตามห้วยนะ
คอยมองดูปลายไม้ ถ้าไม่มีก็ไปห้วย ไปถึงห้วยแล้วเขาจะหาที่มีหญ้า
มากๆ ตกใส่แอ่งน้ำ ถ้าเขาดูว่าไม่มีแม่ผึ้งมาเอาน้ำ แสดงว่าไม่มีผึ้ง ถ้า

³¹ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2546

ว่าเขาดูแม่ผิ้งอาจจะมามาก ถ้าบินมามากเป็นเส้นเป็นสายนะ เขาจะ
ต้องตั้งอยู่นั้น แล้วก็แยกกันหาหาดู"³²

การไปตีผิ้งนั้นเป็นสิ่งที่ต้องอาศัยความรู้เกี่ยวกับวงจรชีวิตผิ้งที่มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพ
แวดล้อมป่าแล้ว มลาบริที่ไปตีผิ้งก็ยังคงอาศัยความอดทนของตนต่อการถูกผิ้งรุมต่อยด้วย แม้ว่า
มีบางช่วงเวลาก็ตามที่สามารถหลีกเลี่ยงการถูกผิ้งต่อยได้โดยอาศัยช่วงที่ผิ้งยังเพิ่งเริ่มสร้างรังใหม่
ทำให้ไม่ต้องใช้คบไฟไปรมควันไล่ผิ้งให้ทิ้งรัง ความอดทนจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญไม่เฉพาะแต่
ความสำเร็จในการได้มาซึ่งอาหารที่มีคุณค่าสูงมาให้ครอบครัวเท่านั้น แต่ยังหมายถึงความอยู่รอด
เลี้ยงชีพในป่าของมลาบริผู้นั้นจากการไม่พลัดตกจากต้นไม้สูงด้วย

"ไอ้เรื่องต่อยนี้ไม่ธรรมดาเน้อ ผิ้งนี่นะ แต่ตอนที่กำลังเริ่มตีดินนี่
(คือผิ้งกำลังสร้างรังใหม่จะไม่ดู) เขาไม่ใช่ไฟก็ได้เนะ แต่ว่าถ้ามันหน้าที
พันเดือนห้าไปนะ เอาน้อ (คือโดนผิ้งต่อย)... ไอ้ผมก็เคยโดน อดทน
เอานะ ถ้าเขาไม่อดทน เขาไม่ใช่คนใจยาวนะ โดนนี่ตายนะ"³³

ในบรรดาสัตว์ในป่าทั้งหลายนี้ นอกจากหมีแล้วก็มีสัตว์ไม่กี่ชนิดรวมทั้งผิ้งด้วยที่สามารถ
ทำอันตรายขามลาบริจนถึงเสียชีวิตได้ ลุงปา³⁴ได้เล่าว่าการตายจากสัตว์ทำร้ายนั้นมักมาจาก
สัตว์จำพวก เสือ สิ่งหรือหริ่งรวมไปถึงการไปตีผิ้ง หลักฐานคือ ขนาดแผลที่ใบหูของลุงปาอันเกิดจาก
การรับลงจากต้นไม้เมื่อยามไปตีผิ้งแล้วผิ้งรุมต่อย แม้ว่าลุงปาจะได้ใช้ควันไฟจากคบไฟที่ใช้ใบไม้
แห้งมัดรวมกันมารมควันไล่ผิ้งให้ออกจากรังแล้วก็ตาม แต่ผิ้งก็ยังบินมารุมต่อยลุงปาทำให้ต้อง
รับลงจากต้นไม้จนถึงหูที่พ่อแม่เจาะรูขนาดใหญ่ไว้ไปเกี่ยวกับกิ่งไม้จนรูที่ตึงหูนั้นขาดออกจากกัน

สำหรับลุงปาแล้ว การไปตีผิ้งคงเป็นประสบการณ์ที่นำมาเล่าให้ลูกหลานฟังได้อย่าง
สนุกสนานสังเกตที่ลุงปามีรอยยิ้มผสมกับการหัวเราะเสมอเมื่อเล่าเรื่องตึงหูที่ขาดนี้ให้ผู้วิจัยฟัง
นั้นอาจเพราะลุงปาอาจไม่ได้รับประสบการณ์ที่ต่างออกไปเหมือนลุงแก้ว ผู้เฒ่ามลาบริรุ่นราว
คราวเดียวกับลุงปา ประสบการณ์ของลุงแก้วนั้น การตีผิ้งอาจเป็นเรื่องที่น่ากลัว เต็มไปด้วยความ
เสี่ยงต่ออันตรายที่ไม่ใช่แค่การโดนผิ้งรุมต่อยเท่านั้น ประสบการณ์ที่เลวร้ายที่ทำให้ลุงแก้วกลัว

³² สัมภาษณ์ นายศรี ขววมลาบริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

³³ สัมภาษณ์ นายศรี ขววมลาบริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

³⁴ สัมภาษณ์ นายอ้ายปา ขววมลาบริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

การปีนต้นไม้สูงก็คือ การพลัดตกจากต้นไม้สูงจากการไปตีผึ้ง ตาครี³⁵เล่าถึงเหตุการณ์นี้ให้ผู้วิจัย ฟังว่าเกิดขึ้นเมื่อสมัยที่มลาบรีเคยท่องป่าไปอยู่ที่ป่าแถบบ้านปี่เหนือ ในเขตอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่านในช่วง 5 ปีมาแล้ว (ประมาณช่วง 2542 เทียบกับปัจจุบัน 2547)

“อย่างลุงตาแก้วนี่ตกครั้งหนึ่ง ใช้น้้้ห้้ห้ (ขาหักจากตกต้นไม้
ไปตีผึ้ง) ตกสูงนะ ...เขาตกอยู่นั้น ก็เดินไปไหนไม่ได้ ไปไหนก็ต้อง
ห้าม... ตอนนั้นไปไหนไม่ได้ ใจลำบาก”³⁶

การอยู่ในป่าที่ต้องอาศัยการผลิตแบบเก็บหาของป่าและล่าสัตว์จำเป็นต้องรู้จักและเข้าใจ ลักษณะการดำรงชีวิตของสัตว์ป่าในสภาพแวดล้อมธรรมชาติด้วย เพราะนั่นหมายถึงความสำเร็จ ในการล่าพอๆ กับการหลีกเลี่ยงอันตรายจากการบาดเจ็บหรือการเสียชีวิตอันเนื่องมาจากการถูก สัตว์ป่าทำร้าย³⁷ไม่เฉพาะแต่ผึ้งเท่านั้นที่มีอันตรายหากไม่รู้จักระวัง สัตว์อื่นๆ ก็มีอันตรายเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งยามที่สัตว์ก่อกวนหรือเลี้ยงลูกอ่อน ตัวแม่จะดุมากเพื่อปกป้องลูกน้อย “โอ มอด ต้มโอรีเม กัมจัก” หมายความว่า ฉันเห็นแมงงเห่าฝักไข่ อย่าไปที่นั่น (แมงงจะจก) หรือ “โอ มอด แบก เปอะแ้ว กัมจัก” หมายความว่า ฉันเห็นแม่หมีเลี้ยงลูกอยู่อย่าไป (แม่หมีจะกัด) ถ้อยคำ เหล่านี้จึงมักเป็นสิ่งที่นำมาบอกต่อกันในกลุ่มเสมอเพื่อเมื่อไปพบบริเวณที่มีสัตว์ดุร้ายหรือบริเวณ อันตรายที่ไม่ควรไปในป่า

5.1.4 พืชป่าและการรักษาพยาบาล

ชาวมลาบรีนอกจากจะมีความรู้ในการนำทรัพยากรในป่ามาเป็นอาหารอันจำเป็นต่อ การดำรงชีวิตในป่าแล้ว ความรู้ในการรักษาพยาบาลยามเจ็บไข้ได้ป่วยโดยอาศัย “ระเหอะจะเป็ยะ เตื่อ” หรือ ยาป่า ก็ถือว่าเป็นความรู้อีกประเภทหนึ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งของผู้คนที่ต้องต่อสู้ดิ้นรนใน ระบบนิเวศป่าเขตร้อนนี้ การบาดเจ็บและการเจ็บไข้ได้ป่วยในความคิดของชาวมลาบรีเกิดได้ใน หลายสาเหตุด้วยกัน ทั้งที่มาจากสัตว์ป่า จากพืชและสิ่งเหนือธรรมชาติ

การโดนฝูงผึ้งรุมต่อนั้นเป็นประสบการณ์ที่นายพรานมลาบรีที่ขึ้นต้นไม้เพื่อตีผึ้งต้อง ประสบอยู่ทุกคน นั่นทำให้ทุกคนทราบดีถึงความเจ็บปวดทรมานที่หลักในจำนวนมามากนั้นผึ้งเข้าสู่

³⁵ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

³⁶ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

³⁷ สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 13 มิถุนายน พ.ศ. 2546

ผิวเนื้อและนำไปสู่การบวมของกล้ามเนื้อจากพิษจากเหล็กในที่นายพรานต้องอดทนต่อผู้กับอาการดังกล่าวติดต่อกันไปอีกหลายวัน ตาสม³⁸ มลาบริรุ่นราวคราวเดียวกับตาศรีบอกว่าเมื่อผึ้งต่อยเนื้อตัวจะเต็มไปด้วยเหล็กใน ภรรยาของตาสมใช้ใบ "สะอาล" ที่เป็นไม้พุ่มเล็กพบได้ทั่วไปตามป่า ต้มแล้วก็ได้เป็นน้ำยามาลูบตามแขน หน้าและลำตัวเพื่อเอาเหล็กในออก

เรื่องผึ้งต่อยนี้ตาโง่³⁹ หรือนายธง บอกกับผู้วิจัยว่า การที่ถูกผึ้งต่อยเป็นสัญญาณแสดงว่าผีไม่ต้องการให้เอาผึ้งรังนี้ หากถูกผึ้งต่อยมากก็จะเจ็บจนเดินทางหากินไม่ได้ต้องอยู่แต่ในที่พัก เพราะหน้าตาและเนื้อตัวบวม ต้องให้พี่น้องช่วยกันดูแลหลายวัน

การถูกสัตว์ป่าทำร้ายแม้จะบาดเจ็บไม่ถึงตายแต่ก็เป็นเรื่องที่ชาวมลาบรีกลัวกันมาก บางครั้งการรักษาพยาบาลอาการบาดเจ็บอาจยาวนานเป็นแรมเดือนแล้วแต่กรณี หากบาดเจ็บหนักก็ทรมาณอยู่นานเป็นเดือนจนกระทั่งตาย⁴⁰ แต่กรณีที่ถูกลูกสัตว์อย่างเสือทำร้าย การรักษาพยาบาลนั้นเป็นสิ่งที่ทำได้ยากยิ่ง หากเสือกัดตายทันทีพี่น้องก็จะทิ้งศพไว้ที่นั่นให้เสือกินเลย แล้วก็รีบย้ายหนีไปอยู่ที่อื่นไกลๆ แต่กรณีที่ **"ร่ายกริบมลา มลากะปบีน-ล"** ลุงป่าบอกกับผู้วิจัยว่า หมายความว่า เสือกัดคนแล้วคนไม่ตาย กรณีแบบนี้ คนที่ถูกเสือกัดจำต้องเสียสละตนเองเพื่อพี่น้องจะไม่ถูกเสือกัดตามมาทำร้ายอีก เพราะเสือกัดตามกลิ่นเลือดของคนบาดเจ็บมา โดยคนที่ถูกเสือกัดทำร้ายนั้นก็จะเป็นขี้ขึ้นไปอยู่บนต้นไม้รอให้เสือกิน หากมีเวลานานพอก่อนที่เสือกินมาพี่น้องจะช่วยกันทำ "ล้วย" หรือไม้ปลายแหลมเอามาปักรอบโคนต้นไม้ เมื่อเสือกินมาถึงก็จะกระโจนข้าม "ล้วย" ไปเพื่อปีนต้นไม้ขึ้นไปกินคนเจ็บ แต่ยามลงเมื่อคาบคนเจ็บลงมาทั้งเสือกินและคนเจ็บก็จะตกลงมาถูก "ล้วย" แหวงตายทั้งคู่ และทั้งคู่ก็จะมีเสือกัดตัวอื่นหรือสัตว์อื่นมากินต่อไปอีก

แต่สำหรับการบาดเจ็บกรณีอื่นๆ ก็สามารถมีการเยียวยารักษากันต่อไปได้ ตาศรี⁴¹ กล่าวถึงยาป่าที่ชาวมลาบรีรู้จักนำมาใช้ เช่น "เบอะเวรง" เป็นพืชคล้ายต้นบอน นำยางจากรากมาทำเป็นยาทาแผลสด แผลจากฝีอักเสบ และอาจใช้ร่วมกับ "แย้-ช" (yae-sh) ต้นสมุนไพรมีเป็นเถาวัลย์ที่นำมาคั้นน้ำจากเถาเพื่อรักษาอาการปวดท้องและผีหนอง การใช้ยาสมุนไพรรทั้งสองชนิดข้างต้นจะใช้เป็นยาทาภายนอก ต้น "แย้-ช" นี้สามารถพบได้ในป่าทั่วไป แต่ต้น "เบอะเวรง" นั้นจะขึ้นก็แต่ป่าดงใหญ่เท่านั้น

³⁸ สัมภาษณ์ นายสม ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก-ท่าวะ วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

³⁹ สัมภาษณ์ นายธง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

⁴⁰ สัมภาษณ์ นายอ้ายป่า ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

⁴¹ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2546

สมุนไพรอื่นๆ ที่จะนำมาใช้เช่น เวลาไม่สบายปวดหัวก็มีการใช้คือ ต้น "ป่าบ" พืชตระกูลชาป่าชนิดหนึ่ง หัวใต้ดินนำมาต้มกับน้ำแล้วนำมาดื่มและลูบตามหน้ากับลำตัวเพื่อรักษาอาการเป็นไข้ไม่สบาย "ป่าบ" นี้มักขึ้นตามป่าบริเวณ "กรุม" หรือที่เย็นๆ ตามกึ่งเขา และยังมี "ตะรอน" ที่ขึ้นตามป่าทั่วไป หัวใต้ดินนำมาต้มใช้น้ำดื่มแก้อาการไข้และปวดหัว

การรักษาด้วยสมุนไพรนี้แม้จะต้องการนำมาใช้รักษาหลายวัน แต่การเก็บสมุนไพรนี้จะเก็บมาไม่มากนักเอาแค่พอใช้เท่านั้น ลุงปลาเล่าให้ฟังถึงเหตุผลดังกล่าวว่า การเก็บไว้นานตัวยาจะเสื่อมทำให้ไม่สามารถใช้รักษาให้ได้ผลดี "เก็บมาหลายไม่ได้ เก็บมาน้อยเดียว เอามาไว้นานไม่ได้ มันเหี่ยวใช้ไม่ได้"

5.1.5 เครื่องมือเครื่องใช้และการแลกเปลี่ยนสิ่งของกับกลุ่มชาติพันธุ์ภายนอก

นอกจากนี้การใช้ประโยชน์จากป่าก็สามารถเห็นจากการนำวัสดุจากธรรมชาติต่างๆ มาทำเครื่องมือหรือของใช้ในชีวิตประจำวันด้วย สมัยที่ยังอยู่ในป่ายังไม่ออกมาตั้งเป็นหมู่บ้านเช่นในปัจจุบันนี้ เครื่องนุ่งห่มของมลาบรีทำขึ้นมาจากธรรมชาติ นั่นคือ "อะกุกูลาม" หรือเปลือกต้นไม้ แต่อาจจะใช้ "อะกุกูโยน-ร" หรือกาบกล้วยก็ได้แต่ใช้ได้ไม่นานเท่าเปลือกไม้ เครื่องแต่งกายของชายเรียกว่าเป็น "ตะแยะด" คือ ผ้าเตี่ยว เครื่องแต่งกายของผู้หญิงเรียก "แยะด" โดยเครื่องนุ่งห่มทั้งสองอย่างนี้จะทำโดยใช้เปลือกของต้นปอสาหรือกาบกล้วยที่เย็บติดกันด้วยเชือกที่ทำจากเถาวัลย์ เครื่องแต่งกายของชายหรือ "ตะแยะด" นี้จะนุ่งปิดแต่ร่างกายท่อนล่าง ส่วนผู้หญิงจะนุ่งปิดท่อนบน คล้ายเสื้อแขนกุดและท่อนล่างจะนุ่งเป็นกระโปรงยาวเลยหัวเข่า แต่การใช้วัสดุธรรมชาติเช่น เปลือกไม้หรือใบไม้ก็ไม่มีการใช้แล้วเพราะปัจจุบันมลาบรีหันมาใช้เสื้อผ้าที่แลกจากคนภายนอกมานานแล้ว

เครื่องมือเครื่องใช้อื่นๆ ที่มลาบรีทำขึ้นยังมีอีก ยานิดภรรยาตาศรีเล่าถึงการทำ "ยอก" หรือยามใส่ของใช้สอยว่า หญิงมลาบรีจะนำเปลือก "ทะแปด" อันเป็นเถาวัลย์ชนิดหนึ่งที่มักขึ้นทั่วไปมาลอกเปลือกสีเขียวชั้นนอกออกแล้วใช้เปลือกสีขาวชั้นในโดยจะได้รับความยาวประมาณ 1 ฟุตตามความยาวของปล้องเถาทะแปด หลังจากนั้นนำมาพันรวมกันจนได้เป็นเส้นเชือก การย้อมสีเส้นเชือกจะใช้ส่วนต่างๆ ของพืชที่ให้สีมารูดไปกับเส้นเชือก หากต้องการได้สีเขียวก็จะใช้ใบของต้น "ทรอม" ใบทรอมแก่ให้สีเขียวเข้มคล้ายสีน้ำเงิน ส่วนใบทรอมอ่อนให้สีเขียวอ่อน ส่วนสีเหลืองแกมส้มก็ใช้รากของต้น "ยักสะแ้ว" สีแดงได้จากครั้ง เป็นต้น การสานย้อมต้องอาศัยเครื่องมืออื่นๆ ประกอบด้วยอันได้แก่ "จ้วง" อันทำมาจากไม้ไผ่ ขนาดของจ้วงจะไม่มีขนาดแน่

นอนขึ้นกับขนาดวงเชือก การทำยามนี้จะเป็นสิ่งของที่เป็นทักษะในกลุ่มของผู้หญิง เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดกันเฉพาะที่เด็กผู้หญิงเรียนรู้จากแม่และผู้หญิงคนอื่นๆ

ในขณะที่การสานยามหรือที่มลาบรีเรียกว่า “ยก” เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดในกลุ่มผู้หญิง แต่การสาน “ก้วย” ซึ่งเป็นกระบุงขนาดใหญ่เอาใส่ของที่เป็นสิ่งของที่มีแต่ผู้ชายที่ทำได้ “ก้วย” สานมาจากไม้ไผ่โดยเป็นสิ่งที่ชาวมลาบรีเรียนรู้มาจากชาวม้งนานแล้ว ลักษณะของก้วยจะไม่มีฝาปิด ยามใช้จะมีเชือกมัดไว้เพื่อใช้สะพายหลัง ในขณะที่ “ปุม” เป็นกระบุงแบบมีฝาปิด “ปุม” สานมาจากหวายที่เหนียวกว่าไผ่มากทำให้ลวดลายการสานปุมมีความละเอียดมากขึ้นจนไม่มีช่องมองเห็นสิ่งที่ใส่ไว้ข้างในเหมือนก้วย

ยิ่งไปกว่านั้น ความรู้ในการตีเหล็กนำไปสู่เครื่องมือที่ดำรงสถานภาพทางเพศให้กับผู้ชาย อย่างเครื่องมือโลหะต่างๆ เช่น เสียม มีดพริก และโดยเฉพาะ “ค้อด” หรือหอก ก็เป็นความรู้ที่ถ่ายทอดในกลุ่มผู้ชายเท่านั้นที่ทำได้ ในยุคที่ “ค้อด” ยังถูกนำมาใช้ในการล่าสัตว์และป้องกันภัย การได้มาซึ่งเหล็กที่นำมาตีเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ก็โดยการนำของป่าไปติดต่อขอแลกเปลี่ยน สิ่งของจากคนเมืองพื้นราบหรือที่ชาวมลาบรีเรียกว่า “ท้อด” โดยผู้ชายเป็นฝ่ายที่เอาของป่าไปแลกกับคนในหมู่บ้านในขณะที่พวกผู้หญิงและเด็กจะรอที่ชายป่านอกหมู่บ้านคน “ท้อด”

“อันนี้ท่าจะเป็นบ้านป่าหุง อำเภอสตา ไปแลกเป็นแหนบรรณะ ส่วนมากก็จะเป็นน้ำผึ้ง เป็นตุ่น อัน แลนเป็นเต่า... ใ้คงจะไม่หลาย ตัวหนึ่งก็แลกได้เหล็กเล่มหนึ่งนะ อย่างบางคนพูดงายๆ ว่าไม่ซีเหนียว นี้ เขาก็เอาแลนตัวหนึ่งแล้วก็ป็นเหล็กให้เล่มหนึ่งแล้วยังแถมข้าวให้อีก เกลือพริกให้อีกนะ หลายอย่าง”⁴²

อย่างไรก็ตามการหาของป่าไปแลกกับเหล็กเพื่อเอามาตีเป็นหอกคงไม่มีอีกแล้วเพราะปัจจุบันนี้หอกเป็นเครื่องมือที่ไม่มีการนำมาล่าสัตว์อีกต่อไปแล้ว ทั้งนี้จากการที่ชาวมลาบรีหันมาใช้ปืนแล้ว โดยเป็นปืนที่ได้จากการติดต่อกับคนม้งแถบหุบภูเขิงในฐานะแรงงานรับจ้างในไร่ในช่วงสิบกว่าปีที่ผ่านมา

⁴² สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2547

“หอกในสมัยผมเป็นเด็กคงจะไม่ก็เล่มฮ้อ ประมาณอย่างมาก สุดก็สิบกว่าคน สมัยนั้นยังไม่มีปืนใช้นะ หน้าไม้ก็ไม่ใช้ ปืนก็ไม่ใช้ ใช้ แต่หอกกับมีด...ประมาณสิบกว่าปี 15-16 (ปี) ราวๆ นั้นนะ ช่วงที่ผม มาอยู่ภูเขื่อนี้ก็ยังไม่เป็นนะ คิดไปคิดมาใส่ดินปืนก็ไม่เป็น กลับไปถามเจ้าของปืนคนมั่งน่าจะว่ายังไง”⁴³

การติดต่อกับสังคมภายนอกยังสามารถเห็นได้จาก การใช้ไฟที่ตามปกติก็เป็นสิ่งที่คน มลาบรีต้องใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันทั้งเพื่อการประกอบอาหารและการสร้างความอบอุ่นให้ กับร่างกาย แต่กับลูกป่า ไฟยังถูกนำไปใช้ในโอกาสที่มีการแสดงการจุดไฟให้กับนักท่องเที่ยวได้ดู ลูกป่าบอกถึงวิธีการจุดไฟแบบมลาบรีโดยอาศัย “กั๊บไฟมลาบรี” โดยการตีเหล็กลงไปทีหินจนได้ ประกายไฟไปติดที่เยื่อของก้านใบต้น “เซียง” อันเป็นพืชตระกูลปาล์มชนิดหนึ่งที่ขึ้นตามป่า โดย เยื่อเซียงนี้จะใช้วิธีชูดแล้วนำมา เชน้ำที่ผสมกับดินประสิวที่ใช้ของป่าไปแลกกับคนข้างนอกหรือที่ มลาบรีเรียกว่า “กั๊วระ” อันหมายถึงคนบ้าน เช่น คนมั่งหรือคนเมืองพื้นราบ ในขณะที่มลาบรีเรียก ตนเองว่า “มล่า” อันหมายถึงคนในที่ เป็นชาวมลาบรี

5.2 สิ่งแวดล้อมป่ากับสถานภาพทางสังคม

นอกจากการพิจารณาจากปัจจัยทางด้านกายภาพของป่าที่ชาวมลาบรีได้เรียนรู้ใน การใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ อันมีผลต่อการจัดการทรัพยากรแล้ว การสร้างความรู้ที่ได้มาจากการดำรงชีวิตสัมพันธ์อยู่กับป่าดังกล่าวยังเกี่ยวข้องอย่างมีนัยสำคัญกับความสัมพันธ์ที่ผู้คนมีต่อกันในสังคมซึ่งมีผลต่อการกำหนดการเข้าถึงทรัพยากรด้วย

5.2.1 การท่องเที่ยวและการเคลื่อนย้าย

ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตที่แตกต่างกันไปของผู้หญิงและผู้ชายมีผลต่อการกำหนดบทบาททางสังคมด้วย โดยมักให้โอกาสผู้ชายมลาบรีโดยเฉพาะผู้อาวุโสในฐานะที่เป็นผู้มีประสบการณ์ในผืนป่าหลายแหล่งมาก่อนได้เป็นคนที่มีส่วนอย่างสำคัญ ในการตัดสินใจในการเคลื่อนย้ายไปอยู่ที่ใหม่ที่มีสภาพป่าที่สมบูรณ์สามารถผลิตอาหารเลี้ยงผู้คนได้

⁴³ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

“จะเป็นผู้ชายส่วนมาก ถ้าไม่มีอะไรกิน (ผู้ชายมักจะเป็นฝ่ายตัดสินใจเคลือบย่ำเมื่อดูว่าไม่มีอะไรให้เก็บหาแล้ว) เขาก็บอกว่า เอ้าวันนี้ไม่อยู่ละเน้อ เขาจะย่ำแล้ว ต้องเป็นมีชายพุดนะ ... ส่วนมากก็จะเป็นคนเฒ่า (ผู้เฒ่ามักเป็นฝ่ายเลือกทำเลที่จะย่ำไป) แบบว่าเขาเคยรู้ เคยเห็น เคยอยู่ เคยกิน”⁴⁴

ในขณะที่ผู้ชายเดินนำทางไป ผู้หญิงและเด็กก็ตามไปข้างหลัง ผู้หญิงก็ยังมักเป็นฝ่ายที่ต้องหิวสัมภาระไปด้วย

“ผู้หญิงกับลูกนี้ส่วนมากจะอยู่ข้างหลัง เวลาจะย่ำนี้เขาจะยกเป็นครอบครัว หาบของตามหลังมา แล้วผู้ชายบางคนก็ช่วย ถ้าผู้หญิงไม่มีลูกน้อย เขาก็ให้หาบของ ผู้ชายนี้ก็จะได้หาที่หาทางไป ตัดไม้ป่าไปข้างหน้า”⁴⁵

การท่องไปในป่าอาจไปแค่คนเดียวก็ได้สำหรับผู้ใหญ่หาก “รู้จัก” ผืนป่านั้นแล้ว นั่นทำให้การท่องไปในป่าดังกล่าวของผู้ใหญ่สามารถทำให้เขาหรือเธอเข้าถึงทรัพยากรได้โดยไม่ถูกห้ามจากคนอื่น ๆ อาจเพราะพวกเขาผู้ใหญ่ถูกคาดหวังให้ทำหน้าที่ทางสังคมในการผลิตอยู่แล้ว แต่ในเด็ก การจะท่องป่าเพื่อล่าสัตว์หรือเก็บของป่านั้น พ่อแม่ต้องดูว่าเขารู้จักป่านั้นแล้วจึงจะวางใจปล่อยให้ไปได้เอง แต่การที่เด็กจะรู้จักป่าและเส้นทางต่างๆ ในป่านั้น พวกเขาและเธอต่างต้องเฝ้าสังเกตเรียนรู้และจดจำปายามที่ได้เดินทางท่องไปกับพ่อและแม่ตลอดจนญาติพี่น้องที่ท่องไปในป่าด้วยกัน การสร้างความรู้จึงเกิดขึ้นจากการได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือความรู้ที่เกิดขึ้นจึงเป็นความรู้ผ่านประสบการณ์ของการปฏิบัติในสิ่งแวดล้อม ดังที่ตาศรี เล่าว่า

“เขาจะต้องสอนที่สอนทางเดินป่าลัดห้วยไป ไปที่ชอนที่ลับไปหาแหล่งน้ำไปยังไง เป็นที่ลาดเป็นที่ชัน เขาจะลงยังไง แต่ว่าคำสอนนี้อาจจะไม่ได้สอนนะ ลูกนี้ต้องอยู่ติดหลังผมตลอด ผมไปก่อน ลูกจะได้จำว่าพ่อไปยังไง ที่มันชันเขาเดินป เขาติดตามหลังไปอย่างนั้น

⁴⁴ สัมภาษณ์ นายศรี ขาวมลาบุรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

⁴⁵ สัมภาษณ์ นายศรี ขาวมลาบุรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

เวลาชุดอัน ลูกก็อยู่ข้างหลัง เห็นพ่อชุดยังเง บางครั้งก็ช่วยเอาไม้แห่รู
ก็มี”⁴⁶

การรู้จักเส้นทางในที่ต่างๆ อันเป็นผลมาจากประสบการณ์ในการท่องเที่ยวที่ผู้ชายสามารถ
ท่องเที่ยวได้ไกลในลักษณะของการเดินทางไปหาของป่าและล่าสัตว์ในขณะที่ผู้หญิงและเด็กมักเดิน
ทางไปในระยะทางที่ไม่ไกลจากที่พัก (สุรินทร์ ภูษจร, 2531) ทำให้การท่องเที่ยวไปยังแหล่งที่อยู่ในป่า
เป็นเรื่องที่ถูกตัดสินใจจากผู้ชาย สถานภาพของผู้ชายในสังคมของชาวมลลบุรีจึงเกิดจากการมี
ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมป่าที่ได้สร้างความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับป่าที่แตกต่างไปจาก
ผู้หญิงและเด็กผ่านการท่องเที่ยวเพื่อล่าสัตว์ ความต่างในการเข้าถึงทรัพยากรนี้เองที่มีผลให้
ความรู้เกี่ยวกับป่าได้มีส่วนสร้างสถานภาพทางสังคมของผู้ชายตามที่ถูกสังคมคาดหวังไว้ด้วย

5.2.2 การเก็บหาอาหารจากในป่าและความรู้ว่าด้วยสังคมที่แวดล้อมผู้คน

ในป่ามีพืชหลายชนิดที่มลาบุรีรู้จักนำมาใช้ประโยชน์โดยเฉพาะกับพืชที่นำมาเป็นอาหาร
และการได้มาของความรู้เรื่องพืชกินได้นี้ ลุงป่า⁴⁷ ผู้เฒ่ามลาบุรีเล่าว่า พ่อแม่จะสอนเวลาไปหาของ
ป่าด้วยกันรวมทั้งความช่างสังเกตจดจำของบุคคลด้วย การได้มาของความรู้ว่าพืชชนิดนั้นๆ กินได้
หรือไม่เป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากต่อการดำรงชีพในป่า การได้รู้จักกินพืชบางครั้งกลับต้องแลก
มาด้วยชีวิตของพี่น้องมลาบุรีเองเพราะกินพืชที่มีพิษเข้าไป โดยเฉพาะกับหัวมันและเห็ดมีพิษที่
แม้ไม่มีชื่อเรียก แต่ก็ต้องจดจำโดยผ่านการสอนให้รู้จักของพ่อแม่และผู้อาวุโส

ในสังคมมลาบุรี หน้าที่ในการชุดเก็บพืชผักจากไม้รวมทั้งงานอื่นๆ ก็ถูกคาดหวังจาก
ความเป็นผู้ใหญ่ในขณะที่ผู้ชายถูกคาดหวังให้เป็นผู้ทำหน้าที่ในการล่าสัตว์ แต่บางครั้งผู้หญิงก็
ยังช่วยผู้ชายล่าสัตว์ก็ได้เหมือนกันและผู้ชายก็สามารถทำงานของผู้หญิงได้บ้าง อันแสดงให้เห็นถึง
บทบาทหน้าที่ในระดับที่เป็นหลักการกับบทบาทหน้าที่ในระดับปฏิบัติที่ไม่ได้ตายตัวนัก แต่ก็ยัง
แสดงถึงงานที่ผู้หญิงต้องทำก็มีปริมาณมากกว่าผู้ชาย ตามประคอง หน่อมมลาบุรีอายุรุ่นราวคราว
เดียวกับผู้วิจัยหันมาหัวเราะไปกับผู้วิจัยที่ลือว่างานที่ผู้ชายทำน้อยกว่าของผู้หญิงเมื่อตาประคอง
เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงการแบ่งงานระหว่างเพศในสังคมมลาบุรี

⁴⁶ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลลบุรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

⁴⁷ สัมภาษณ์ นายอ้ายป่า ชาวมลลบุรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2546

"ผู้หญิงนี้ทำบ้าน ทำแล้วดักน้ำ ดักน้ำแล้วเอาฟืน เอาฟืนแล้ว
 ชุดมัน งานผู้ชายนี้น้อยหน่อยเอาเปรียบกันเหมือนกันนะ ผมก็ว่าอย่าง
 นั้นนะ (ตาประคองหันมายิ้มและหัวเราะ) ประคองนี้ก็ทำไม่หลาย
 เหมือนกันนะ ยอมนี่ทำเยอะ (ยอมนเป็นภรรยาประคอง) ผู้ชายคน
 มลาบริษัทยิ่งดีหน่อย ไปแล้วก็หาของป่า เขาเจอผึ้ง เขาก็ขึ้นผึ้งให้เมีย
 กินน้ำ อย่างนั้นปะกติ ทำของง่าย ๆ นะ ผู้หญิงนี้บางครั้งนี่โระโธ่ ชุด
 มันก็ทำ ทำหลายอย่าง ... บางครั้งนี่ก็ไป เอาดาว (ต้นดาว) ก็ตัดดาว
 นะ เป็นผู้หญิงผู้ชายก็ทำได้หมดนะ ผู้ชายนี่ก็หาสัตว์นะ หาผึ้ง หาอัน
 หาตุ่น หาแลนหลายอย่าง... ถ้าผู้หญิงไปด้วย บางครั้งเขาก็ช่วยทุบนะ
 แล้วก็แบก ผัวก็เดินมาเฉยนะ ... เขาดูนี่ ผู้หญิงนี้ทุกซึกกว่าผู้ชายนะ
 ทำงานหลายอย่าง"⁴⁸

พลบค่ำวันหนึ่ง ผู้วิจัยถือโอกาสนำกับข้าวไปทำที่บ้านตาอึ้งและร่วมทานอาหารกับ
 ครอบครัวตาอึ้งและลูกเล็กๆ อีก 5 คน ตาอึ้งเป็นชายมลาบริรูปร่างเล็ก ผอมบาง ตอนนี้มี
 สถานภาพเป็น "ตาราม" หรือชายนาย เนื่องจากภรรยาชื่อ จั้วะ เสียชีวิตจากเหตุการณ์ไฟไหม้บ้าน
 ทำให้ตาอึ้งเพียงคนเดียวต้องดูแลลูกอีก 5 คน อาหารมื้อนี้ผู้วิจัยและลูกๆ ของตาอึ้งช่วยกันทำคือ
 ต้มปลีกด้วยป่า หลังมือเย็นผ่านไป ตาอึ้งกับผู้วิจัยเดินไปบ้านพี่ชายของตาอึ้งด้วยกัน

ณ บริเวณลานหน้าบ้านตาลองผู้เป็นพี่ชายของตาอึ้ง ตาลองเป็นชายมลาบริร่างเล็กแต่
 ทะมัดทะแมง อายุร่นราวคร่าวเดียวกับตาศรี ตาลองท่องปามาหลายพื้นที่เช่นกับตาศรี วันนี้ผู้วิจัย
 พบว่ามีการออกมานั่งคุยกันอยู่ก่อนแล้ว ผู้วิจัยจึงเดินเข้าไปร่วมวงด้วย มีตาจันทร์กำลังคุยอยู่กับ
 ตาลอง ยาน้อยผู้เป็นภรรยาของตาลองกำลังยืนดูแลลูกๆ วิ่งเล่นกับเด็กคนอื่นๆ ผู้วิจัยนั่งลงข้าง
 ตาจันทร์ที่กำลังหยิบห่อกระดาษออกมาจากกระเป๋าเสื้อเพื่อมวนบุหรี่ มีตาอึ้งนั่งข้างหลัง ตาชา
 ตามมานั่งฟังที่หลังเมื่อได้ยินเสียงพวกเราคุยกัน ผู้วิจัยถือโอกาสนี้คุยกับตาลองโดยเป็นประเด็นที่
 เกี่ยวข้องกับเรื่องการล่าสัตว์และการแบ่งปันเนื้อสัตว์ที่ล่ามาได้

เย็นวันนี้ตาลองเพิ่งกลับจากเดินขึ้นเขาเพื่อเอาเนื้อหมูไปฝากลุงป้าผู้เป็นพ่อของน้อยและ
 เป็นพ่อตาของตาลอง เนื้อหมูที่ตาลองแบ่งไปให้ลุงป้าที่ไร้ได้จากการแสดงในตอนสายของวันนี้ร่วม
 กับครอบครัวชาวมลาบริอื่นๆ อีกเพื่อให้คณะนักท่องเที่ยวต่างชาติที่ล้วนเป็นผู้สูงวัยกว่า 20 คนดู

⁴⁸ สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลาบริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

ในป่าที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไปอีกไกล ลึกไปในเขตที่เป็นป่าดงไม่ไช่ป่าเหล่าของชาว ม้ง ตาลอง นั่งพักเหนื่อยอยู่บนบั้งขนมปังเกาๆ ที่บุบบุ้ไบ่บหนึ่งแล้วเล่าประสบการณ์ในวันคืนเกาๆ ให้ผู้วิจัย ฟังในวันที่พี่น้องมลาบรียังอาศัยอยู่ในป่ามีการท่องเที่ยวไปล่าสัตว์กับครอบครัวในป่าแล้วย้ายไปหา ที่อื่นต่อไป...

“คนหนึ่งเขารู้จักกันเนื้อ เขาก็มาบอกพี่น้องกัน...ถ้าเป็นหมีนี้ บ้านเฮาว่า แบ็ก เขาก็มาบอกหมู่พี่น้องมาหมดได้คน 10 คน ก็ไป 10 คนเลย ไปเขาก็เกิด (ขวางทางไม่ให้หนี) แวดเลย (ล้อมเอาไว้) เขาก็กำ หอกแวดตรงกลาง”⁴⁹

การล่าสัตว์ใหญ่เช่น หมี เป็นสิ่งที่มีอันตรายจึงเป็นกิจกรรมที่นายพรานมลาบรีต้องอาศัย ความสัมพันธ์ทางสังคมเข้ามาช่วยในการล่าด้วยนอกจากประสบการณ์และความกล้าของตนเองแล้ว โดยเป็นความสัมพันธ์ที่กว้างมากขึ้นกว่าความสัมพันธ์ในระดับของครัวเรือน นั่นคือ ความสัมพันธ์กันในกลุ่มอันเป็นความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ อันแสดงให้เห็นได้ว่า ครอบครัวไม่ใช่ หน่วยทางสังคมที่สามารถอยู่แยกออกมาจากเครือญาติได้ในความสัมพันธ์ทางการผลิต

“การล่าหมีนี้ ส่วนมากเขา (หมี) จะอยู่ในโคนไม้แล้วก็มีลูก ถ้า เวลาเขา (มลาบรี) ไปเห็นว่าเลี้ยงลูกอยู่ในโคนไม้ เขาจะกลับมาเรียก เพื่อนๆ หลายคนไปแวดต้นไม้ ถ้าคนนี้แหงไปแล้ว ถ้ามันโดดมา คน อื่นก็แหงอีก อย่างน้อยก็ต้องมีห้าหกคนถึงจะแหงให้ตายแล้วค่อยเอา ลูกมัน”⁵⁰

จากที่तालองและตาศรีกล่าวในเรื่องของการช่วยกันล่าสัตว์จึงกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ชาวมลาบรีใช้ความเป็นเครือญาติเป็นสถาบันทางสังคมที่ช่วยให้สามารถระดมแรงงานหลายคนได้ ดังกรณีการล่าสัตว์ใหญ่ซึ่งเป็นงานที่อันตรายให้กลายเป็นกิจกรรมที่มีความมั่นคงปลอดภัยมากขึ้น หรือความสัมพันธ์เชิงเครือญาติก็ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในแง่ของการจัดการกับความเสี่ยงในการดำรงชีวิตและการผลิตของสังคมเก็บของป่าและล่าสัตว์อย่างสังคมมลาบรีนั่นเอง

⁴⁹ สัมภาษณ์ นายลอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546

⁵⁰ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2546

แม้ว่าการล่าสัตว์จะเป็นความรู้แบบหนึ่งที่สร้างจากการอยู่กับป่า แต่การเรียนรู้เพื่อล่าสัตว์ในป่านอกจากต้องอาศัยความเข้าใจที่มีต่อป่าแล้ว นายพรานมลาปริก็ยังคงต้องอาศัยความรู้ที่ได้จากถ่ายทอดร่วมกันในกลุ่มของเพศชายเป็นหลักด้วย กระบวนการดังกล่าวนี้นอกจากจะแสดงถึงการที่ความรู้เรื่องทรัพยากรเป็นความรู้ที่ต้องอาศัยการปฏิบัติร่วมกันและสายสัมพันธ์ที่บุคคลมีต่อกันแล้ว การถ่ายทอดความรู้เฉพาะด้านดังเช่นความรู้ในการล่าสัตว์ก็ยังคงแสดงถึงการที่เพศชายเป็นเพศที่ถูกสังคมมลาปริคาดหวังให้เป็นผู้ที่มีหน้าที่จัดหาทรัพยากรที่มีความจำเป็นคือ เนื้อสัตว์มาให้สมาชิกของสังคมด้วย

"พ่อก็มีการสอนแบบว่า ถ้ามีภรรยาและมีลูกเขาจะต้องหาให้ลูกภรรยาของตนเอง แล้วก็พ่อตาแม่ตาของตนเอง แต่ตอนนี้ไม่ได้บังคับกันนะว่า ตัวไปจะต้องให้ได้นะ มันไม่ใช่อย่างนั้น เขาก็บอกว่ไปดู เพราะสัตว์หมู่นี้ ตัวเองไม่ได้เป็นคนเลี้ยงคือสัตว์ป่า ของเทวดาเขาเลี้ยง เจ้าที่เขาให้ เขาก็ได้กินได้ฆ่า บางครั้งเขาแทงไปก็ไม่ตาย ก็หนีไป แต่ส่วนมากสัตว์ใหญ่ เขาไม่ค่อยได้ฆ่านะ ส่วนมากจะเป็นพวกแก้ง กวาง หมินี่อย่างใหญ่สุดละ"⁵¹

หากการล่าสัตว์คือ งานที่สังคมมลาปริคาดหวังจากความเป็นชาย การล่าสัตว์จะมีความสำคัญกับนายพรานอย่างไรบ้าง สิ่งที่สำคัญต่อนายพรานจากกระบวนการดังกล่าวนี้ นอกจากการที่นายพรานสามารถแสดงบทบาทตามที่ถูกสังคมคาดหวังไว้ได้แล้ว เขาก็ยังสามารถแสดงบทบาทของการเป็น "ผู้แบ่งปัน" ในสิ่งที่มีค่าต่อผู้คน นั่นคือการแบ่งปันเนื้อสัตว์ที่ล่ามาได้ให้กับสมาชิกในสังคมคนอื่นๆ ด้วย

"...เขาได้หัวกับหางนี้ ไม่ใช่ว่าเขาจะเอามากินคนเดียวว่า เขาจะเอามาต้มสุกแล้ว เขาก็มาเรียกพี่น้องมาหมด เฒ่าแก่หนุ่มสาว เขาก็นั่งกินด้วยกัน"⁵²

⁵¹ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาปริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

⁵² สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาปริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

ความสำเร็จในการล่านอกจากจะทำให้นายพรานสามารถรักษาบทบาทที่สังคมคาดหวังไว้แล้ว การสามารถสร้างสถานภาพที่นายภยงยังมีผลต่อชีวิตทางสังคมของนายพรานและกลุ่มนายพรานด้วยทั้งนี้เพราะมักมีส่วนช่วยในการหาคู่ครองที่ตนหมายปองด้วย ตาประคอง เล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงเรื่องนี้ว่า

“บางครั้งคนหนุ่มรุ่นผมนี้ เขามักวางได้หลายตัว โธะ...สาว
นี้จะชอบป่าวคนนั้นนะ เขาว่าคนนั้นเก่ง เก่งจริงๆ เลย”⁵³

สถานภาพทางสังคมที่มีเกียรติของนายพรานนอกจากความสำเร็จจากการล่าแล้วยังต้องอาศัยบริบทการแบ่งปันเนื้อเพื่อช่วยผลิตสถานภาพที่กลุ่มให้การยกย่องไว้จากความเป็นชายที่มีเกียรติด้วย ในการล่าสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ได้อันได้แก่ กวาง หมูป่า หมู กระตังและงูเหลือมได้แล้ว นายพรานจะยังไม่นำเนื้อสัตว์กลับมาที่พักแต่จะกลับมาเรียกกลุ่มผู้ชายไปช่วยกันชำแหละเนื้อสัตว์ในป่าเพื่อนำกลับมาซึ่งที่พัก แล้วกลุ่มนายพรานที่มาร่วมแบ่งเนื้อกวางนี้จะเดินนำหน้าพร้อมกับเนื้อที่ชำแหละแล้ว ในขณะที่พรานคนที่ได้ฆ่าหรือแทงสัตว์ได้เป็นคนแรกนี้จะได้รับเนื้อส่วนหัวและหางที่กินส่วนนี้ให้พรานคนนี้และอาจมีเครื่องในของสัตว์ด้วยเดินตามหลังกลุ่มนายพรานเพราะผีหอกชอบส่วนหัวและส่วนหางของสัตว์⁵⁴ เมื่อกลับถึงที่พักก็จะมีแบ่งเนื้อที่ชำแหละให้กับสมาชิกในสังคม พรานคนแรกนี้จะเป็นผู้ที่แบ่งเนื้อที่ตนล่ามาได้ให้ญาติพี่น้อง ขณะแบ่งเนื้อพรานจะกล่าวกับผู้ที่มาแบ่งเนื้อมีเนื้อหาที่เป็นการขอพรให้ผู้ที่มาแบ่งเนื้อแคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่างๆ ไม่ว่าจะการถูกสัตว์ทำร้ายหรือการหลงทางในป่า

“แล้วเขาก็เดินตามกันกันมา แล้วพี่น้องนี้เดินไปก่อน เขาก็ค่อยๆ มา ค่อยๆ มาถึงบ้าน เขาก็เรียกพี่น้อง พี่น้องก็มาหมด แล้วเขาก็แบ่งเนื้อกันหมดละ แล้วคนแรกที่แรกเขาก็นั่งอยู่ แล้วเขา (พรานคนแรก) ก่อพูดว่า เอ้อมาเนื้อ แล้วเขาก็ตัด แล้วปาดเอาตับ แล้วก็พูดให้... (นายพรานคนแรก) เฮากิน เขาไม่ต้องไปตกร่อง ตกรูไปไม่ต้องโดนงู โดนสัตว์ โดนไม้โดนอะไร โดนหนาม...เขาพูดไปอย่างนั้น พูดให้คนนี้ คนที่ไม่ได้แทงเนื้อ คนนี้แทงก่อนเนื้อ ...เป็น

⁵³ สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลลารี่ บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

⁵⁴ ตาแก้วอธิบายการที่ต้องเดินตามหลังพี่น้องว่าเกี่ยวกับผีหอกชอบเนื้อส่วนหัวกับหาง

ภาษาคนป่าเนื้อ เขาก็พูดให้คนหนึ่งก็ไป พูดคนหนึ่งก็ไป พูดหมดทุก
คนที่กิน อย่างคนที่กินเขาก็บอกว่า เอ้อชอบคุณจาดน้กเนื้อ ไขมัน
แมะ (ฉันชอบเธอ)... ล้าเขา (คนแทง) ก่าไป"⁵⁵

การยกสถานภาพทางสังคมของผู้ชายยังไม่ได้หมดไปเมื่อมีการแบ่งเนื้อให้สมาชิกในสังคม
เสร็จสิ้นไปแล้วเท่านั้น ในตอนรุ่งเช้าของวันใหม่ พรานคนแรกนี้ยังต้องพึ่งพาชายผู้อาวุโสใน
การประกอบพิธีกรรมที่เรียกว่า "เมาะโล่น เปียะเด้อ" (สูชวัญสัตว์) เพื่อขอขมาต่อสิ่งเหนือ
ธรรมชาติผู้ดูแลป่าในฐานะที่ทำหน้าที่เป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้อาวุโส
โดยเฉพาะผู้ชายเป็นผู้มีความรู้ในการประกอบพิธีกรรมโดยจะมีการกล่าวถึงสิ่งเหนือธรรมชาติที่
อยู่ตามต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นลำห้วย ภูเขาและท้องฟ้า บริบทของพิธีกรรมดังกล่าวนี้จึงเป็นช่วงที่
ทั้งนายพรานและผู้อาวุโสสามารถใช้การสร้างความรู้เฉพาะด้านนี้ไปผลิตซ้ำบทบาทที่มีเกียรติ
ทางสังคม

"...ถ้าไปได้สัตว์ใหญ่ก็จะทำอยู่ แต่หมูคนหมู่นี้ทำไม่เป็น
มันเรียกหลายห้วยน้อ นี้นี้ห้วยนี้ แล้วก็จำได้น้อ สันนี้ สันใหญ่ สันน้อย
ไอ้เขาพูดหลาย เรียกฟ้า เรียกดินนะ เขาต้องเรียกหลายอย่างนะ เหา
พูดไม่เป็นนะ เขา (ผู้อาวุโส) พูดเร็วนะ ฟังไม่ทันนะ เป็นภาษาอังกฤษ
นี่ก็ไม่ใช่ ภาษามล่าก็ไม่ใช่ คำเขาว่า เมาะโล่น เปียะเด้อ สัตว์ใหญ่
บางคนเก่งจริงนะ ไม่เก่งก็ไม่ได้ บุญใครบุญมันนะ แต่ว่าอัน ต้นนี้เขา
ไม่คิด เป็นเต่า เป็นงูเหลือมนี้ บางเตี้ยเขาไม่ค่อยคิดนะ เขาคิดที่เป็น
เลี้ยงผา หมู หมี่ กระทิงน้อ สืออย่างนี้"⁵⁶

นอกจากจะมีพิธีกรรม "เมาะโล่นเปียะเด้อ" ที่ทำให้เกิดการตอกย้ำถึงสถานภาพของ
นายพรานคนที่สังคมยกย่องให้เกียรติตามสถานภาพทางเพศของผู้ชายรวมทั้งบทบาทของ
ผู้อาวุโสในสังคมจะได้รับการสถาปนาขึ้นผ่านการประกอบพิธีกรรมแล้ว ก็ยังมีพิธี "เมาะโล่นค้อด"
(สูชวัญหอก) อันเป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อให้สามารถมีโชคในการล่าสัตว์ในครั้งต่อไปได้ โดยหอกนี้

⁵⁵ สัมภาษณ์ นายลอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546

⁵⁶ สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

จะวางไว้บนหิ้งแล้วให้ผู้อาวุโสชายเป็นคนทำพิธีกรรม⁵⁷ แต่ภายหลังเมื่อหอกไม่มีการนำมาใช้แล้ว การประกอบพิธีกรรมดังกล่าวนี้ก็หายไปด้วย

บริบทของการประกอบพิธีกรรมจึงมีส่วนช่วยให้ทั้งเขาและคนอื่นๆ หรือก็คือสมาชิกในสังคมที่มาช่วยการประกอบพิธีกรรมได้เกิดความรู้สึกถึง "ความมั่นคง" ในการผลิตและความปลอดภัยจากเคราะห์ร้ายต่างๆ อันเป็นผลมาจากการใช้ทรัพยากรที่ผิดแผกอยู่เช่น การไม่ถูกสัตว์ป่าทำร้าย การประกอบพิธีกรรมจึงเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีส่วนในการสร้าง "ความมั่นใจ" ให้กับปัจเจกและกลุ่มคนในสังคมของมลาบรีในการต่อสู้ดิ้นรนกับความไม่แน่นอนของการดำรงชีวิตในป่า

"...เฮาก็สู (ขวัญ) จะนี้ เฮาไปที่ไหน เฮาก็ไม่เจอ ไปละก็หนีไป ไปละก็หนีไป (คนไปที่ไหนก็หนีไป) ถ้าเฮาพูดสูแบบนี้ ก็ต้องมีสักวันได้เจอกัน (สักวันก็จะมีโชคได้เจอสัตว์) เฮาอยู่ดี ๆ เขาก็นอน อะแหม่ ไชหลับ ไชหลับ (สัตว์วิ่งวงนอน) เขาหลับละ หมู่คนเฮามาเจอ ละเฮาก็ไปบอกพ่อแม่พี่น้องมาหมด แบบนี้...ตัดปู เฮาก็แบ่งให้คนน้อย คนน้อย ได้กันทุกคน..."⁵⁸

แต่แม้จะมีโชคและความสำเร็จจากการล่าอันมีผลต่อสถานภาพทางสังคมก็ตาม นายพรานที่ได้รับการยกย่องจากสังคมก็ไม่สามารถนำเกียรติของตนไปชมทับในความสามารถในการยิงชีพของคนอื่นๆ ในกลุ่มได้ว่าใครมีความสามารถในการผลิตมากกว่ากัน ทั้งนี้เพราะการพูดทับถมคนอื่น ๆ ถือเป็นสิ่งไม่ควรกระทำต่อกันในสังคมเนื่องจากผีฟ้าและผีดินอันเป็นตัวแทนของสิ่งเหนือธรรมชาติในสังคมมลาบรีที่ยึดถือกันไม่ชอบในการทำประพาศกรรมดังกล่าว

"ไม่ใช่เขาไม่เก่ง มันไม่เจอ แต่ว่าเขาเจอนี้เขาก็เก่ง เขาได้ไม่ได้ก็ไม่ต้องพูด ไล่ได้ไล่ก็เก่ง อย่างว่าเขาเจอ เขาก็เก่ง เขาก็เก่ง เหมือนกันนะ แต่ถ้าว่า ไอ้เฮานี้เก่ง เฮานี้เก่งกว่าสู แบบนี้อันนี้หมีขบ

⁵⁷ สัมภาษณ์ นายสมุท ขาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 2 มิถุนายน พ.ศ. 2547

⁵⁸ สัมภาษณ์ นายลอง ขาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546

ขึ้นฝั่งก็ตก นีผีผ้า ผีดิน (ผีฟ้า ผีดิน) มันยังงิ มันรู้ เออ คนนี้พูดแบบ
นี้ พูดดูถูกคนเหมือนกันเกินไป ไม่ไหว จะฆ่าให้ตายเสีย"⁵⁹

การอ้างถึงอำนาจในสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างผีฟ้าผีดินในสังคมลลาบรีดังกล่าวของผู้คน
ในสังคมแสดงให้เห็นถึงการผลิตความเป็นชุมชนผ่านการที่ผู้คนอาศัยอยู่ร่วมกัน มีการปรับเปลี่ยน
ความสัมพันธ์ระหว่างกัน หรืออำนาจของผีก็คือ ภาพปรากฏของอำนาจความเป็นชุมชนในสังคม
ของลลาบรีเพื่อใช้ในการจัดความสัมพันธ์ที่ผู้คนต่างต้องอยู่ร่วมกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกันภายใต้
อุดมการณ์อำนาจสิ่งเหนือธรรมชาติ

5.3 ระบบทรัพย์สินในสังคมลลาบรี

การสร้างองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรของชาวมลลาบรีที่จำเป็นต้องอาศัยความรู้ว่า
ด้วยสังคมที่แวดล้อมผู้คนสามารถเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น หากมองผ่านระบบ
ทรัพย์สินที่มีผลต่อการสร้างและใช้กฎเกณฑ์ที่ควบคุมการเข้าถึงทรัพยากรหรือก็คือ ระบบสิทธิ
ในทรัพยากรของสังคมลลาบรีนั่นเอง การสร้างความรู้เพื่อการเข้าถึงทรัพยากรจึงสะท้อนถึง
การจัดความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับสังคมที่แวดล้อม โดยจะเห็นถึงการจัดความสัมพันธ์ดังกล่าว
ผ่านหลักการทางทรัพย์สินอันเป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรของชาวมลลาบรี

หลังจากการเก็บหาอาหารมาได้ อาหารซึ่งเป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งก็มีการนำมากระจายสู่
สมาชิกในสังคม แต่ทรัพยากรที่หามาได้ก็ไม่ใช้สิ่งที่ไร้ทิศทางในการกระจายสู่สมาชิกเหมือนดังเป็น
ทรัพยากรที่เปิดเสรี แต่ในสังคมลลาบรีก็มีความเข้าใจถึงการแบ่งปันทรัพยากรในฐานะที่เป็น
หลักเกณฑ์ที่ทำหน้าที่กระจายทรัพยากรไปสู่สมาชิกคนอื่น ๆ ของสังคมหรือการแบ่งปันในฐานะ
เป็นกฎเกณฑ์ที่สร้างพันธะทางสังคมระหว่างผู้คนในสังคมให้สามารถเข้าถึงทรัพยากรอย่างทั่วถึง
โดยสามารถแยกให้เห็นลักษณะของทรัพยากรที่แตกต่างกันคืออาหารที่ได้จากการเก็บขุดมาอย่าง
พืชผักหรือ "ขึ้นแระ" และอาหารที่มาจากการเล่นสัตว์หรือ "จะเด้อ" ก็มีหลักการที่ทั้งใช้ร่วมกันและ
ต่างกันในการกระจายสู่สมาชิกในสังคม

ในปลายวันหนึ่ง ตาเล้งกับซัวเพ็งกลับมาจากไปขุดมัน นับตั้งแต่ออกจากบ้านเช้าวันนี้เพื่อ
เข้าไปหาสมุนไพรมที่คนเมียนมาสั่งให้หามาให้และถือโอกาสไปหาหัวมันป่า ตาเล้งกับซัวเพ็งกลับมา
พร้อมกับเถาว์วัลย์ที่ลูกค้าคนเมียนมาสั่งไว้ แม้จะรู้จักว่าเป็นต้นอะไรแต่ลลาบรีก็ไม่เคยใช้เถาว์วัลย์

⁵⁹ สัมภาษณ์ นายลอง ชาวมลลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546

ชนิดนี้เป็นยาเลย ชั่วปนกับผู้วิจัยเรื่องการขูดมันว่านอกจากหัวมันในบริเวณใกล้ๆ จะหายากขึ้นแล้วเนื่องจากมีคนขูดกันมากขึ้นจนมันโตไม่ทันแล้ว ในฤดูแล้งแบบนี้ดินบนภูเขานี้ก็แห้งแข็งทำให้ขูดมันยาก "ไปหมควันขูดมันได้สามต่อนั้นนะ" ตาเล้งบอกผู้วิจัยถึงความลำบากในการหาหัวมันในวันนี้

"พีเอ็ด กินข้าวรียังครับ" เย็นวันนี้หลังจากชั้วต้มมันเสร็จก็ได้ให้ เคา ลูกชายวัย 8 ขวบเอา มัน 3 ชิ้นมาแบ่งให้ผู้วิจัยที่กระต้อมจากวันก่อนที่ผู้วิจัยทำกับข้าวไปแบ่งให้บ้านตาเล้ง การแบ่งมันหรืออาหารที่เกิดจากการขูดเก็บพืชป่าระหว่างครัวเรือนนี้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของคนที่นี่ แต่ส่วนใหญ่แล้วการแบ่งนี้มักแบ่งเมื่อคนอื่นมาที่บ้าน เคาบอกกับผู้วิจัยว่า "ถ้าเขามาหาที่บ้านเราถึงจะแบ่งให้กิน" การแบ่งปันหัวมันต้มหรือก็คือ อาหารจำพวกพืชผักรากไม้จะมีการกระจายไปไม่ได้มากไปกว่าระดับครัวเรือน แต่เป็นบางครั้งหากการได้มาของอาหารจากการขูดเก็บของป่าสามารถหามาได้มากพอก็จะมีการแบ่งออกไปสู่สมาชิกอื่นๆ ที่กว้างกว่าระดับครัวเรือนบ้าง ดังที่ตาประคองบอกกับผู้วิจัยว่า

"ตัวนี้แบ่งได้ แต่ว่าถ้าฝักนี้แบ่งไม่ได้ ตัวนี้หมดหมู่บ้านแบ่งเอาเท่านี้ ตัดเอาท่อนเท่านี้ เอ้อมันก็แบ่งได้นะ (ตัวนี้ผู้หญิงก็เอาได้) ผู้หญิงนี้ก็เก็บเป็นนะ บางครั้งหลายคนนะ คนหนึ่งได้ตัว คนหนึ่งได้มัน เขาก็มาแบ่งกันนะ ตัวน้อยเฮาน้อย ฝักไม้นี้ถ้าหาได้มากก็แบ่งหมดบ้าน ถ้าว่าได้น้อยก็ต่างคนต่างกิน มันเขาก็แบ่ง บางครั้งได้ท่อนเดียวเท่านั้นนะ เขาก็แบ่งให้เด็กกินก่อนนะ"⁶⁰

ถ้าการที่ต้องแบ่งปันอาหารให้แก่กันเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันแล้ว เป็นไปได้หรือไม่ที่ในสังคมลาบรีจะมีบางคนที่ไม่ต้องไปหากินแต่รอกินอาหารที่คนอื่น ๆ หามาได้อย่างเดียว ความคิดดังกล่าวนี้เป็นเรื่องที่ยังแสดงความแปลกใจถึงการมีอยู่ของพฤติกรรมที่ผู้วิจัยสงสัยดังกล่าว เขาบอกกับผู้วิจัยว่า

"ไม่ได้นะพี่ มันต้องต่างคนต่างหากินนะ คนที่ทำแบบนี้ นั้นมันไม่มีนะพี่ คนเขาเกิดมา เขาก็ต้องหากินไปอย่างนั้น คนไม่ไปหา

⁶⁰ สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

กิน ถ้าเขาไม่ได้มา เขาก็ไม่ได้กินอะไร บางครั้งเขาไปหา เขาไปเจอ เขาก็ได้มาอีก เขาไปหา เขาก็ได้มาอีก เขาก็ได้มากหน่อย คนไม่ไปหา เขาก็ว่า ตอนเย็นมันจะกินอะไร จริงนะคนเขาไม่หามันก็ไม่ได้กิน"⁶¹

คำพูดของต่ายซี้ชี้ให้เห็นว่า การที่บุคคลจะทำตัวเป็นผู้เอาเปรียบในทรัพยากรที่คนอื่น ๆ หาเอามาได้โดยไม่ไปเก็บหาด้วยตนเองแต่จะคอยแบ่งปันเอาจากคนอื่น ๆ เป็นเรื่องที่ขัดกับการรับรู้ของผู้คนในสังคมลลาบรีที่มีความคิดเรื่องของการใช้แรงงานของตนเองในการหาเลี้ยงชีพหรือก็คือ สิทธิตามธรรมชาติ ที่บุคคลถูกคาดหวังว่าต้องใช้แรงกายของตนเองในการเข้าถึงทรัพยากร และการรับรู้ถึงสถานภาพของบุคคลแบบนี้ก็ไม่ใช่เกิดขึ้นได้เอง หากแต่เป็นผลของการขัดเกลาของสังคมดังที่ตาประคองกล่าวถึงการที่บุคคลต้องรู้จักการหาเลี้ยงชีพด้วยแรงกายของตน การสร้างความรู้จากการเก็บของป่าและล่าสัตว์จึงเป็นสิ่งที่เกิดจากการได้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งระบบนิเวศของป่าและสังคมวัฒนธรรมไปพร้อมกันด้วย

"เอ้อทำไม่ได้ ไม้ก็หาทุกซัหายาก แบบนี้มันซี้เกียจกินไป อะไรก็รอเขาเอาให้ แม่ น้องสาว พี่สาว เขาก็ไม่ชอบเหมือนกันนะ" ผู้วิจัยจึงถามต่อว่า หากเจอคนที่ไม่ยอมออกไปหาเองแต่รอแบ่งจากคนอื่นแบบนี้จะขับไล่ไปอยู่ที่อื่นหรือเปล่า ตาประคองหันมาบอกผู้วิจัยว่า "ไม่ไฉนนะ ต้องบอกต้องสอนกัน ตัวต้องหมั่นไปเอาน้ำ หาของป่าบ้าง เอาสัตว์ เอาผึ้งบ้าง ขุดมันบ้าง เขาก็ค่อยๆ ทำงานไป เอ้อเขาก็ค่อยเห็นว่า มันเป็นแบบนี้ เป็นแบบนี้ ก็ไฉน"⁶²

แต่สิทธิดังกล่าวก็ได้รับการยกเว้นให้กับบุคคลที่สังคมเห็นว่าเขาและเธอไม่สามารถเข้าถึงทรัพยากรได้เหมือนคนทั่วไป นั่นคือ คนที่เจ็บป่วยไม่สามารถไปหากินได้และเด็กเล็กที่ไม่มีความสามารถในการหาเลี้ยงชีพ

"...ถ้าคนใดเจ็บ เจ็บป่วย เขาไปไหนไม่ได้ เขาได้มา เขาก็มา แบ่งเหมือนกัน เขาก็เรียกว่า คนนี้มันไม่สบายนะ เขาก็ต้องมาแบ่งกัน"

⁶¹ สัมภาษณ์ นายยั้ง ชาวลลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

⁶² สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวลลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

ผู้วิจัยถามต่อหากไม่ใช่คนที่ป็นญาติกันแบ่งหรือเปล่า “เขาก็แบ่ง เหมือนกันนะ ถ้าเขาไม่มีอะไรกิน ก็จะตาย เขาก็น่าสงสาร แต่ว่าถ้ามัน ได้น้อย เขาให้เด็กกินก่อนนะ ถ้าคนเขาต้องอดบ้าง ไปหาเอาใหม่จะ เด็กมันอดไม่ได้ คนใหญ่มันอดได้ (คนที่โตแล้วต้องอดเพื่อเด็กก็มีกิน ก่อน)”⁶³

นอกจากการเก็บหาของป่าและการแบ่งปันทรัพยากรสะท้อนความคิดเรื่องการเข้าถึง ทรัพยากรที่คำนึงถึงสิทธิตามธรรมชาติหรือสิทธิใช้สอยทรัพยากรในสังคมลาบรีที่บุคคลมีหน้าที่ ในการใช้ความสามารถของตนเองในการเข้าถึงทรัพยากรแล้ว สิทธิดังกล่าวก็ยังต้องคำนึงถึงบุคคล อื่นๆ ที่ไม่สามารถใช้ความสามารถของตนเองในการเข้าถึงทรัพยากรเพื่อเลี้ยงชีพได้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็ คือ การที่สังคมลาบรียังมีการใช้**กฎเกณฑ์เชิงศีลธรรมในการแบ่งปันทรัพยากร**ที่เปิดโอกาส ให้กับคนด้อยโอกาสไม่ว่าจะเป็น คนเจ็บป่วยที่ไม่สามารถหาเลี้ยงชีพของตนเองและเด็กเล็กสามารถ เข้าถึงทรัพยากรเพื่ออยู่รอดเลี้ยงชีพในป่าได้ต่อไป

กฎเกณฑ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการแบ่งปันจึงแสดงถึงการกระจายความมั่นคงทาง เศรษฐกิจผ่านกฎเกณฑ์การแบ่งปันไปสู่สมาชิกคนอื่นๆ หรือกล่าวได้ว่า การแบ่งปันทรัพยากรก็มี ลักษณะเป็นการจัดความสัมพันธ์เชิงอำนาจหรือเป็นการเมืองด้วย การที่บุคคลจะสามารถได้รับ โอกาสในการแบ่งปันหรือก็คือการเข้าถึงทรัพยากรนั้นจึงมักขึ้นกับการอ้างอิงถึงพันธะทางสังคมใน ระดับต่างๆ นับแต่การเป็นคนในครอบครัวหรือเครือญาติเดียวกัน การกีดกันการเข้าถึงทรัพยากร จึงเป็นสิ่งที่ขัดกับความคาดหวังในความสัมพันธ์ดังกล่าวและนำไปสู่การกล่าวหาผู้ที่กีดกันว่าเป็น ดังคนที่ไม่รักญาติพี่น้อง

“...ถ้าเขาได้มา เขาไม่แบ่งนะ เขาก็ว่าคนนี่มันใจไม่ดี ไม่ แบ่งกัน ไม่นึกถึงพี่ถึงน้อง ถ้าเขาได้มาไม่ได้มากนัก เขาก็แบ่งให้คน เล็กคนน้อย อีกอย่างถ้าพี่น้อง ถ้าอยู่ด้วยกัน ถ้าไม่แบ่งก็ถือเป็นคน คือ ว่า ไม่ใช่พี่น้องกัน เขาก็อีกอย่าง มันไม่รักกัน แต่ว่าคนเขามันรักกัน เขาก็ต้องแบ่ง”⁶⁴

⁶³ สัมภาษณ์ นายอึ้ง ขาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

⁶⁴ สัมภาษณ์ นายอึ้ง ขาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

“...โอ้วว๊วนะ ว่าตัวนี้ได้อะไรมากก็ไม่แบ่งนะ บางครั้งเขาได้คนเดียวเขา เขาเป็นยี่สิบเป็นสิบไปหาเป็นสิบวันไม่ได้ เขาหาวันเดียวได้ มันหายากนะ สัตว์นี้ไม่ใช่คนเขาเป็นคนเลี้ยง มันหายากนะ โชคดีก็ได้ นะ โชคดีก็ไม่ได้นะ ไม่แบ่งกันนี้ก็ไม่มีใครรักน้อง เขาได้มากำแบ่งไป แบ่งมาแบบนั้น... ไข่ก็สอนมาแบบนี้ พ่อผมก็สอนมาแบบนี้ จะว่า ไข่ได้คนเดียวมากินคนเดียวไม่มี”⁶⁵

ไม่เฉพาะแต่การแบ่งปันอาหารจากพืชผักผลไม้ที่สามารถแสดงถึงการกำหนดการเข้าถึงทรัพยากรเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ที่หลากหลายในสังคมลาบรี การหาอาหารที่มาจาก การล่าสัตว์และการแบ่งปันเนื้อสัตว์ที่ล่ามาได้ก็แสดงถึงการที่สังคมลาบรีมีการกำหนด ความสัมพันธ์เชิงทรัพยากรที่หลากหลายและบางอย่างสามารถซ้อนทับกันได้ด้วย

หลังจากที่ล่าสัตว์มาได้ เนื้อสัตว์ที่ล่าได้นั้นจะมีการนำมาแบ่งปันกัน แต่เนื้อสัตว์ก็ไม่ใช่ สิ่งที่แบ่งปันกันอย่างไร้กฎเกณฑ์เหมือนดังทรัพยากรที่เปิดเสรีที่ใครมาก่อนได้ก่อน หรือเมื่อใครยาก ก็สาวได้สาวเอา หากแต่ว่าสังคมลาบรีก็มีกฎเกณฑ์ในการแบ่งปันทรัพยากรทำหน้าที่กระจาย ทรัพยากรไปสู่สมาชิกคนอื่น ๆ ของสังคมด้วย ในกรณีสัตว์ที่ล่าได้นั้นเป็น “จะเต๋อโอดาก” หรือเป็น สัตว์ขนาดเล็กๆ เช่น พวกตุ่น อ้น นก ปลา ก็มีการแบ่งเหมือนกันแต่อาจไม่ทั่วถึงอาจเป็นแค่ ระดับครัวเรือนเท่านั้นที่จะมีกิน หากเป็น “จะเต๋อตรีอหนาบ” หรือสัตว์ใหญ่ การแบ่งปันจะมีการกระจายสู่สมาชิกในกลุ่มทั้งหมด การแบ่งเนื้อสัตว์นี้จึงขึ้นกับขนาดและปริมาณของอาหาร หากน้อยก็กระจายในระดับครัวเรือน หากมากก็มักจะเป็นในกลุ่มเครือญาติในขณะที่คนนอกกลุ่ม ก็สามารถเข้าถึงได้โดยการอาศัยการแลกเปลี่ยนหรือการแบ่งที่สร้างพันธะระหว่างกันในแบบที่ ไม่จำเป็นต้องตอบแทนแบบทันทีทันใด “วันหน้าถ้าเขาได้มา เขากำเต็งมาแบ่งเขา” ลูกปาบอก ผู้วิจัยในวันหนึ่งที่ตาก้อมผู้เป็นลูกชายไปล่าสัตว์มาได้คือ “เมอะ” หรืองูเหลือมซึ่งมีการแบ่งไปยัง ครัวเรือนต่างๆ โดยส่วนใหญ่มักเป็นสมาชิกในเครือญาติ แต่ก็มีส่วนครอบครัวที่ไม่ได้อยู่ในสาย เครือญาติกับครอบครัวของตาก้อมก็ได้แบ่งเนื้องูเหลือมไปด้วย

คืนวันหนึ่งที่กระท่อมที่ผู้วิจัยพักอยู่ในชุมชนมลาบรี ขณะที่กำลังนอนอ่านบทบันทึก ข้อมูลภาคสนามในการวิจัยภายใต้แสงจากเทียน 3 เล่มเพราะในชุมชนมลาบรีไม่มีไฟฟ้าใช้ ตาศรี มาเย็นเรียกที่หน้าประตูกระท่อมพร้อมกับพื้นที่ถือติดมือมาแบ่งให้ผู้วิจัยไว้ใช้ก่อไฟในบ้านอีก

⁶⁵ สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

ประมาณ 5-6 ท่อน ขณะนั้นนาฬิกาในมือผู้วิจัยบอกเวลาหนึ่งทุ่มครึ่งแล้ว ตาศรีเป็นชายสูงวัยที่มากด้วยประสบการณ์ชีวิต เขาเป็นมลาบริที่ผู้วิจัยคุ้นเคยมากที่สุดด้วยอัธยาศัยที่ดีของตาศรีที่พร้อมจะตอบคำถามในเรื่องเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชาวมลาบริที่ผู้วิจัยอยากรู้ หากตอบไม่ได้ตาศรีก็ตะโกนถามคนโน้น คนนี้ให้ ประเด็นเรื่องของการแบ่งปันอาหารที่ได้มาจากการล่าสัตว์นั้นตาศรี⁶⁶ เล่าให้ผู้วิจัยฟังในวันที่มาเยี่ยมผู้วิจัยที่กระท่อมนี้ว่า ชีวิตในวัยหนุ่มที่เขายังคงท่องป่าไปกับพ่อคือตาม่วง (ปัจจุบันตาม่วงเสียชีวิตแล้ว) นั้นมีการแบ่งเนื้อสัตว์ที่ล่ามาได้ให้กับทุกคนแต่ต้องคำนึงถึงเด็กๆ ก่อนว่า

“ในตอนที่ผมเป็นหนุ่ม ผมขุดตุ๋นมาได้ ในใจผมเองก็อยาก จะเก็บไว้กินคนเดียวเหมือนกัน” ตาศรียิ้มและหัวเราะเล็กน้อยก่อน จะเล่าต่ออีกว่า “แต่ พ่อม่วง ก็บอกว่าให้แบ่งให้น้องๆ กินก่อน เพราะน้องยังเล็ก พวกผู้ใหญ่มีแรงก็ให้ไปหาเอาใหม่ มือนี้ก็อดไป ก่อนสักมือ”

เล่าจบตาศรีก็ยังคงแอบมีรอยยิ้มเล็กๆ ซอมนบนใบหน้าเมื่อนึกถึงคราวที่ยังอยู่ในป่ากับครอบครัวกับพ่อม่วง...

นอกจากการแบ่งปันอาหารจะคำนึงถึงเด็กเล็กๆ ก่อนแล้วก็ยังรวมไปถึงกลุ่มคนอื่นๆ อีกที่ สังคมมลาบริเห็นว่าเป็นคนที่ไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้เหมือนคนทั่วไปอันทำให้เห็นว่าการแบ่งปันยังมีกฎเกณฑ์เชิงศีลธรรมกำกับด้วย นั่นคือ

“ในกรณีที่สัตว์เล็กอย่างตุ๋น อย่างอ้น ก็แบ่งให้ลูกหลานเขา คนใหญ่ (ผู้ใหญ่) ก็ไปหาตัวใหม่ ตัวเล็กๆ ก็ให้เด็กกินก่อน คนท้อง ละก็คนแก่ คนป่วยที่เดินไปหากินเองไม่ได้ เราสงสารกันก็แบ่งกันไป”⁶⁷

มนุษย์ย่อมไม่สามารถทำงานทุกอย่างได้ด้วยตัวคนเดียว การอยู่เป็นกลุ่มแม้จะมีขนาดไม่ใหญ่มากก็แสดงให้เห็นแล้วว่า สังคมมลาบริยังเห็นถึงความสำคัญของการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม

⁶⁶ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

⁶⁷ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบริ บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2546

ฉะนั้นการร่วมมือกันในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิตจึงเป็นเรื่องปกติในชีวิตประจำวัน ดังเช่น การไปล่าสัตว์ร่วมกันของพรานหลายคน กลุ่มนายพรานก็มีจัดความสัมพันธ์กันในการล่าสัตว์ รวมไปถึงการแบ่งปันเนื้อที่ล่ามาได้ให้กับสมาชิกของสังคมด้วย ขนาดของกลุ่มที่ร่วมกันล่านั้น อาจมากบ้างน้อยบ้าง เช่น หากคนนั้นเก่งชำนาญในการล่าก็ไปกัน 2-3 คน คนไหนไม่เก่งก็ไปด้วยกัน 7-8 คน ก็จะใช้สุนัขประมาณ 3-4 ตัวในการไล่ต้อนสัตว์ หากล่าได้สัตว์ใหญ่ เช่น กวาง ก็จะใช้ฆ่าและกวางในป่าเลยโดยที่จะนำกวางไปเผาก่อน แล้วจึงฆ่าและเนื้อแบ่งกันเอากลับบ้าน สำหรับคนที่ร่วมกันล่าสัตว์ใหญ่ เนื้อกวางที่ล่านี้จะไม่มีใครเป็นเจ้าของในกวางที่ร่วมกันล่านี้ ทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน ความเป็นเจ้าของหรือที่จริงก็คือ ความสามารถในการเข้าถึงทรัพยากร ยังไม่จำกัดแต่ในคนที่ไปด้วยกันเท่านั้น หากแต่หมายถึงคนที่แม้ไม่ได้ไปล่าแต่อาศัยอยู่ด้วยกันก็ถือว่าเป็นเจ้าของเนื้อกวางนั้นร่วมกัน ด้วยขนาดที่ใหญ่ของสัตว์และหลักการในการควบคุม การแบ่งปันดังกล่าวทำให้การกระจายเนื้อสัตว์จากการแบ่งปันสามารถทำได้กว้างกว่าอาหารที่ จำพวกผักที่มักมีการกระจายแต่ในระดับครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ ตาศรี⁶⁸ เล่าถึงการล่าและการแบ่งเนื้อกวางว่า

“พอได้กวางปั๊บ ผมก็แบ่งให้ทุกคนแต่กวางไม่ใช่ของผมนะ ทุกคนเป็นเจ้าของกวางที่ล่าได้ ไปด้วยกันก็คน ทุกคนก็เป็นเจ้าของ แม้แต่คนที่ไม่ได้ไปด้วยก็เป็นเจ้าของหมด ได้มาก็แบ่งกันกินทุกคน”

อย่างไรก็ตาม การแบ่งเนื้อสัตว์ที่ล่ามาได้ก็ยังมีลักษณะของการกีดกันอยู่บ้างแม้จะไม่สามารถทำได้เต็มที่นักก็ตาม กล่าวคือ ⁶⁹กรณีสัตว์ที่ล่ามาได้นั้นเป็นสัตว์ใหญ่คือ หมู หมูป่าหรือ กวาง ก็จะถูกกันส่วนหัวและหางไว้ให้กับคนที่ใช้หอกแทงสัตว์เป็นคนแรก พรานคนแรกนี้จึงนอกจากได้แบ่งปันเนื้อที่ล่ามาได้แล้ว อวัยวะของสัตว์คือส่วนหัวและหางก็จะถูกกันไว้ให้กับเขาด้วย

“ไอ้ถ้าคนนี้แทงคนแรกนะ (ใช้หอกแทงคนแรก) เขาก็ว่า ไอ้คนนี้เก่ง คนนี้ก็ได้อวัยวะ ได้อันทางหางไป”⁷⁰

⁶⁸ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลลารี่ บ้านห้วยหยวก วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2546

⁶⁹ สัมภาษณ์ นายลอง ชาวมลลารี่ บ้านห้วยหยวก วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546

⁷⁰ สัมภาษณ์ นายลอง ชาวมลลารี่ บ้านห้วยหยวก วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546

เหตุผลที่อวัยวะสองส่วนดังกล่าวจะตกเป็นของนายพรานคนแรกที่แทงสัตว์ก็เพราะถือว่าเป็นคนใจกล้าและเสียงภัยมากที่สุดเพราะอาจถูกสัตว์พุ่งเข้าทำร้ายเป็นคนแรก ตาลองเล่าให้ผู้วิจัยฟังถึงการล้อมแทงสัตว์ที่อยู่ในโพรงไม้เป็นอย่างดีว่า ต่างคนต่างล้อมเข้ามาเพื่อกันสัตว์หนี และก็จะมีคนไปล่อให้สัตว์ออกมาจากโพรงที่ซ่อน ในขณะที่คนอื่นๆ ยืนล้อมและเงื้อมมือไว้เพื่อรอจังหวะที่สัตว์กระโจนออกมา

“แล้วก็มีคนหนึ่งเขาก็ (ไปล่อให้สัตว์ออกจากโพรงไม้) เอี้ย ละเต้ก้า เอี้ยละเต้ก้า เขาว่า อยู่นี้ใหม่ อยู่นี้ใหม่ แล้วเขา (สัตว์) ไม้ว่าเสื่อะ หมี เขาก็โฮกฮ่า โฮกฮ่า แล้วก็ปายขึ้นไปตามฮู (โพรง) โคนไม้มันนะ ออกมา หอกก็ฉั่วะ! (ตาลองทำเสียงหอกแทงเข้าในตัว สัตว์ที่พุ่งออกมา)...เร็วๆ เข้าหมุ่สู เร็วๆ เข้าหมุ่สู มาช่วยเฮาด้วย เฮา จะตายแล้ว คอเฮาจะหักแล้ว คอเฮาจะหักแล้ว ต่างคนต่างมาช่วย กันเนาะ หมู่ที่หมุ่ของเฮาต้องมาช่วยกัน แบ๊ก (หมี) นี้ก่าตกละ อะ ไฮดนี้ เขาว่าตกละ อะปิ่น อะปิ่น นี้เขาว่า ตายแล้ว ตายแล้วอี่เนาะ”⁷¹

หลังล่าสัตว์ใหญ่มาได้ แม้อวัยวะทั้งสองชนิดคือหัวและหางจะต้องถูกแบ่งให้กับพรานคนแรกนี้ แต่อวัยวะทั้งสองก็ได้กลายเป็นทรัพย์สินส่วนตัวที่มีการกีดกันแบบเบ็ดเสร็จสมบูรณ์แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะอวัยวะส่วนหัวและหางนี้ก็จะถูกนำมาต้มแบ่งปันให้กับสมาชิกในครอบครัวอีกครั้ง เมื่อกินจนเหลือแต่กระดูกแล้ว ชิ้นส่วนดังกล่าวนี้ก็ไม่มีกเก็บหรือให้ความสำคัญโดยเก็บรักษากระดูกสัตว์ไม่ว่าจะเป็นส่วนกระดูกหรือฟันสัตว์ไว้ต่อไป ตาลองเล่าว่า

“ถ้าได้หัวแล้ววันทุก (วันพรุ่งนี้) เขาก็ตัด แบ่งพี่น้องหมด กินหมดทุกคนนี้ แล้วก็ไป (กินหมดทุกคนก็ย้ายจากไปที่อยู่ใหม่) ไม่ได้เก็บหัวไว้ เขี้ยวอะไรก็ไม่รู้นะ”

ในขณะที่ผู้ใหญ่สามารถเข้าถึงเนื้อสัตว์ได้ทุกส่วนแต่สำหรับเด็กเล็กแล้ว ก็มีการยกเว้นอวัยวะบางส่วนที่จะกันไม่ให้เด็กกินเนื้อในส่วนนี้ นั่นคือส่วนที่เป็นเครื่องในสัตว์ ทั้งนี้เพราะ

⁷¹ สัมภาษณ์นายลอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546

ความเชื่อที่ว่า ขวัญของเด็กนั้นอ่อน การกินอวัยวะดังกล่าวนี้จะทำให้เด็กมีขวัญอ่อนและจะทำให้
ประสพกับเคราะห์ร้ายต่างๆ

“แต่ส่วนมากนี้ เด็กเล็กจะไม่กินนะ หัวใจ เครื่องใน แต่เดี๋ยวนี้
ไม่ถือแล้ว เขากินหมดนะ แต่ก่อนนี้เขาถือ เด็กเล็กนี้จะกินไม่ได้เขาว่า
ขวัญอ่อน ถ้าเวลาเด็กเล็กบุญไม่ถึงไม่ใหญ่ ถ้าบางคนขวัญไม่ดีมันจะ
ไปเจอู กำพรั่ากำมีดจะทำตัวเองได้เจ็บ”⁷²

การเป็นนายพรานคนแรกที่ใช้หอกแทงสัตว์ก็ไม่ได้ทำให้นายพรานคนดังกล่าวสามารถมี
การสะสมอาหารที่ได้รับจากการแบ่งปันไว้บริโภคมากขึ้นเมื่อรวมกับส่วนที่กันออกมาคือส่วนของ
หัวและหางของสัตว์ ทั้งนี้เพราะนายพรานคนแรกนี้ไม่กินเนื้อที่ตนล่ามาได้เนื่องจาก
ความเชื่อถือในสิ่งเหนือธรรมชาติซึ่งมีผลต่อการกำหนดการเข้าถึงทรัพยากรผ่านการแบ่งปันด้วย
ดังที่तालองกล่าวว่

“ที่เขาแทงนี้ เขาไม่ใช่กิน คนไปแทงเขาก็ว่า มันจะไม่ได้เจอ
อีก ไม่ได้จับไม่ได้หามาเลย (ไม่มีโชคในการล่าครั้งต่อไป) ...มันยัง
ไง มันผิดเช่นป้อเช่นแม่มาแบบนี้ (กินเนื้อที่ตนเองเป็นพรานที่แทง
คนแรกเป็นสิ่งที่ผิดที่ถือกันมาตั้งแต่พ่อแม่) ...เขาไปแทงแล้วก็เอา
มากินอีก แล้วไม่แบ่งน้องนี้ เขาก็ไปตกร่องน้ำ หลงทางแบบนี้ นึก
ไปอ้อเขาทำอะไรหลงทาง ไปก็กลับมาที่เก่า ไปไปนก็กลับมาที่เก่า อ้อ
โดนละ มันเป็นแบบนี้ พ่อแม่เล่าแบบนี้ เขาก็ได้ยินมาแบบนี้”⁷³

จะเห็นได้ว่าพรานคนที่แทงสัตว์เป็นแรกไม่ทานเนื้อที่ตนเองล่ามาได้ เนื่องจากมีความเชื่อ
ในโชคลางที่มีผลต่อความสำเร็จในการล่าครั้งต่อไปอันเป็นพันธะที่บุคคลมีต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ
และยังเกี่ยวข้องกับการมีกฎเกณฑ์ในการแบ่งปันเนื้อสัตว์ที่เป็นเรื่องของพันธะระหว่างบุคคลมี
ต่อสังคมด้วย

⁷² สัมภาษณ์ นายศรี ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

⁷³ สัมภาษณ์ นายลอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546

แต่การที่ไม่กินเนื้อสัตว์ใหญ่ที่ตนล่ามาได้ก็ไม่ได้ทำให้นายพรานคนแรกนั้นต้องสูญเสียโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรที่มีความจำเป็นต่อการยังชีพอย่างโปรตีนจากเนื้อสัตว์แต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะการที่ยังคงมีการใช้การแลกเปลี่ยนแบบเท่าเทียมกันในสังคมลลาบรี พรานคนแรกนี้จึงจะได้กินเนื้อสัตว์อื่นๆ ที่ญาติพี่น้องจะหามาให้แทน ตาประคองเล่าว่า

“ถ้าเกิดผมแทงนี้ ผมไม่ใช่กินเลยเขาก็ว่า อี๊กหน่อยหาใหม่มันไม่เจอ ต้องเอาอย่างอื่นมากินแทนนะ...เขาก็กินตามที่เขาเอามานั้นนะ กินของคนอื่น ที่เขาหาให้เฉพาะให้เขากินเลย ให้พ่อให้แม่ให้พี่ให้ น้องหมดนะ ...เขาก็ว่า เอ้อตัวไม่ต้องเสียใจเนื้อ นี้ของหมูเขาหมดละ เขาจะไปหาให้ตัวกินนะ”⁷⁴

หลังการแบ่งปันเนื้อสัตว์ที่ล่ามาได้โดยเฉพาะที่เป็นสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ พรานคนแรกนี้ยังต้องมีการประกอบพิธีกรรมเพื่อขอขมาต่อสิ่งเหนือธรรมชาติโดยผ่านผู้อาวุโสโดยเฉพาะที่เป็นผู้ชายเป็นผู้ประกอบพิธี “เมาะโล่นเปี้ยะเด้อ” ดังกล่าว

“อันนั้นยังมีอยู่หมูคนเฒ่าเขาทำ เขาสานไม้เป็นวง เป็นวงนะ เขาเรียกว่า “หมากเงิน” อันนั้นนี้ส่วนมากจะเป็นหมู หมี เก้ง แล้วก็มีหม้อ (งูเหลือม) เป็นสัตว์อื่น พวกหมูลิ่ง เป็นแมงชะนีคงไม่ได้ให้เดะ เขาจะให้ที่มันเป็นหมี เป็นหมู มันเป็นสัตว์ใหญ่เนื้อ เขาล่าไป แบบว่าสัตว์จะไม่ได้มารังแกเขา เขาทำลายสัตว์ เขาว่าอ้อ เขาเอาสัตว์ใหญ่มากิน วันหน้าวันหลัง ถ้าว่า เจ้าที่เจ้าทางอย่าให้เขาได้เจ็บได้ป่วยแบบนี้ ใ้คนเฒ่าเขาก็ช่างว่าเหมือนกันนะ”⁷⁵

การประกอบพิธีกรรมจึงเป็นบริบทของการสื่อสารกันในสังคมในเรื่องของสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรอันเกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ในเรื่องอำนาจของผีเจ้าที่สัตว์ซึ่งมีผลต่อ

⁷⁴ สัมภาษณ์ นายประคอง ชาวลลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2547

⁷⁵ สัมภาษณ์ นายศรี ชาวลลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547

การกำหนดสิทธิเหนือทรัพยากรด้วย สิ่งเหนือธรรมชาติในฐานะที่เป็นผู้ดูแลสิ่งต่างๆ ในป่าจึงอยู่ในฐานะที่เป็นเจ้าของทรัพยากรเหล่านั้น ชาวมลาบรีจึงเป็นเพียงผู้ขอใช้ในสิ่งที่มีเจ้าของดูแลอยู่ การนำสิ่งของผู้อื่นมาใช้โดยเฉพาะกับสิ่งเหนือธรรมชาติจึงต้องใช้อย่างเคารพยำเกรง เมื่อนำมาใช้ก็ต้องมีการรู้จักการขอขมาเพราะตนไม่ได้เป็นเจ้าของผู้ดูแล นั่นคือ การที่สิทธิในทรัพยากรของมลาบรีเป็นสิทธิในเชิงใช้สอยซึ่งไม่ใช่สิทธิในเชิงครอบครองที่บุคคลสามารถอ้างอำนาจในความเป็นเจ้าของเหนือทรัพยากรป่าแล้วทำการกีดกันคนอื่นๆ ในการเข้าถึงทรัพยากรได้

ด้วยเงื่อนไขดังกล่าว การใช้สอยทรัพยากรจึงเป็นไปในลักษณะที่ชาวมลาบรีต้องเคารพยำเกรงด้วย ดังจะเห็นได้ว่า การประกอบพิธีกรรมแลกเปลี่ยนกับผีเจ้าที่โดยอาศัยการประกอบพิธี "เผาโล่นเปียะเค้อ" ที่ต้องใช้ "หมากเงิน" อันทำมาจากไม้ไผ่ที่สานขัดกันเป็นวงแล้วร้อยเป็นพวง หมากเงินนี้ทำขึ้นมาเพื่อใช้แทนเงินหรือของมีค่าเพื่อใช้แลกกับสัตว์ที่ถูกชาวมลาบรีล่าเอามาจากป่า ขนาดความยาวของพวง "หมากเงิน" จะขึ้นอยู่กับขนาดของสัตว์ด้วย คือ หมี่ที่เป็นสัตว์ใหญ่กว่าควางและหมูป่า หมากเงินที่แท้จริงต้องทำให้มีพวงที่ยาวกว่าด้วย เมื่อเสร็จพิธีแล้ว "หมากเงิน" นี้ผู้อาวุโสจะนำเอาไปวางที่โคนต้นไม้โดยจะเป็นต้นอะไรก็ได้

"ถึงอีกวัน เขา (ผู้อาวุโส) ก็จะมาสูดขวัญให้...แล้วเขามัดอันนี้
 แนะ (หมายถึงหมากเงิน) หมูเฮานี้ก็จักตอกไม้ไผ่แล้วก็สานแบบนี้เนาะ
 เขาก็พูดไปนะ เขาตื่นเช้าๆ แบบนี้ สักเจ็ดโมงเขาพูดไปแบบนี้...เออ
 เจ้านายกินก่อน (หมายถึงเจ้าที่ดูแลป่า) เฮากินทีหลัง สมน้ำเนื้อ...ปัน
 กันกินเนื้อ แล้วเขาก็เอาไปวางไว้วันนั้น พวงใหญ่เนาะ หมูเฮาก็ทำแบบนี้...
 เขาก็เจอหมูคนเฒ่า เขาได้ฟังหมูเขาพูดให้ฟังแบบนี้ ให้แล้วเขาก็ย้าย
 ไป อันที่สานนี้เขาใช้ไม้ไผ่ก็คือกันว่าเอาเงินให้ ตับหรืออะไร (ตับและ
 เนื้อส่วนอื่นๆ) นี้กินหมด"⁷⁶

จะเห็นได้ว่า "หมากเงิน" ในพิธีกรรมนี้ก็คือ สัญลักษณ์ของการแลกเปลี่ยนตอบแทนซึ่งกันและกันระหว่างคนที่ล่าสัตว์ใหญ่มาได้และสิ่งเหนือธรรมชาติอย่างผีเจ้าที่สัตว์ซึ่งดูแลสัตว์ทั้งหลายในป่า บริบทการประกอบพิธีกรรมเพื่อปรับความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติจึงเป็นทั้งการสร้างความรู้ทางสังคมที่มีผลต่อการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติและยังเป็นบริบทที่ต่อยอด

⁷⁶ สัมภาษณ์นายลอง ชาวมลาบรี บ้านห้วยหยวก วันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ. 2546

พันธะทางสังคมที่ผู้คนในสังคมให้ความเคารพต่อสถานภาพของผู้อาวุโสด้วย แต่อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้เกิดความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมอย่างรุนแรง การที่ทรัพยากรอย่างสัตว์ป่าขนาดใหญ่ได้ลดจำนวนลงอย่างมากและบางชนิดในพื้นที่ก็ไม่มีแล้วนั้น ก็ได้ทำให้บริบทการประกอบพิธีกรรมดังกล่าวพลอยหยุดไปด้วย นั่นทำให้พิธีกรรมอันเป็นความรู้แบบหนึ่งที่ชาวมลาบรีใช้จัดความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งเหนือธรรมชาติได้ขาดหายไปจากบริบททางสังคมพร้อมๆ กับการสูญเสียความรู้ในการจัดการสังคมของผู้คนด้วย

ความมืดเข้ามาเยือนหุบเขาภูเค็งที่มลาบรีอยู่อีกครั้ง ผู้วิจัยกำลังคิดว่าอากาศต้องหนาวเย็นเหมือนเช่นเคยในคืนนี้ แม้ว่าจะเป็นช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ที่อากาศเริ่มร้อนแล้วก็ตาม แต่ที่ห้วยหยวก ยามค่ำคืนอากาศก็ยังคงหนาวเย็น กลับสู่สวนสนทนา ณ ลานดินหน้าบ้านของตาลองอีกครั้ง ตาลองขยับบ๊อบขมบั้งเก่าๆ ที่บุบบู่บีบั้นนั้นเพื่อให้นั่งได้สบายขึ้น กว่าหนึ่งชั่วโมงแล้วที่ตาลองเล่าเรื่องการล่าสัตว์และการแบ่งเนื้อสัตว์ที่ล่าได้ให้ผู้วิจัยฟังโดยมีมลาบรีคนอื่นๆ นั่งฟังด้วย ทั้ง ตาจันทร์ ตายิ่ง ตาซาและยาน้อยผู้เป็นภรรยาของตาลอง เมื่อเรื่องราวตลอดจนฉากการไล่ล่าสัตว์อันตื่นเต้นจบลง ตาลองลุกขึ้นยืนแล้วถามผู้วิจัยว่า "บ้านนี้มีหิ้ว (พิน) ดึงไฟก่อ ถ้าบมีก่อมาเอาที่บ้านเฮานี้กำได้เน้อ" ตาลองเสนอพินไว้ก่อไฟในบ้านให้กับผู้วิจัยเพื่อขับไล่ความหนาวเย็นของค่ำคืนนี้ "อ้อ มีหิ้วล้าครับ ขอบคุณจาดนักบั้งลอง" พินในบ้านที่ผู้วิจัยพักอยู่ยังมีเหลืออยู่อีก โดยพินนี้ได้จากไล เด็กน้อยที่เป็นลูกสาวของตาครีที่เอามาให้ที่บ้านเมื่อ 2 วันก่อนแล้วยังใช้ไม่หมด ตาลองนั่งไปสักพัก เขาแหงนหน้าขึ้นมองท้องฟ้าที่แสงอาทิตย์สุดท้ายของวันเพิ่งลับจากขอบฟ้าแล้วหันมาพูดกับผู้วิจัยเพื่อเล่าถึงเหตุการณ์เมื่อคืนวานนี้ที่มีฝนตก ลมแรงและมีสัตว์บางชนิดวิ่งมาชนฝาบ้านที่ทำมาจากฟากไม้ไผ่เสียงดังว่า

"...มันเป็นฝน เป็นลม นั้นก็ลม นี้ก็ลม สงสัยเขาจะมาเที่ยว

หา เขากลัวอย่างเดียวนะ คำท้อด (คำเมืองคนพื้นราบ) นี้ว่า บั้ง
มาเยี่ยม อะแลก คำคืน"

คืนที่ผ่านมา แม้ว่าฝนจะตกไม่มากอันเป็นธรรมดาของฝนยามแล้งนี้ แต่เหตุการณ์เมื่อคืนวานนี้มีลมกรรโชกแรงและมีสัตว์วิ่งมาชนฝาบ้านคล้ายกับมีคนมาตีก็สร้างความรู้สึกหวาดหวั่นในใจให้กับตาลองอยู่เหมือนกัน นั่นเพราะตาลองคิดว่าอาจเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการกลับมาเยือนของพิน้องที่ตายจากไปแล้วที่บ้านของเขาในค่ำคืนที่ผ่านมา...

5.4 สรุป

ระบบการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์ อาจมีประสิทธิภาพน้อย แต่ไม่ได้หมายความว่าสังคมเก็บของป่าและล่าสัตว์จะไม่คำนึงถึงความมั่นคงหรือคุณภาพชีวิตเหมือนสังคมอื่น (ยศ สันตสมบัติ, 2542) ประเด็นดังกล่าวนี้สามารถเห็นได้จากความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชาวมลาบรีที่สะท้อนให้เห็นว่า วิธีการผลิตแบบเก็บของป่าล่าสัตว์ไม่เพียงแต่มีความสำคัญในฐานะเป็นกระบวนการทางเศรษฐกิจในสังคมของมลาบรีเพื่อดำรงชีพในป่าเท่านั้น ยังมีส่วนสำคัญในฐานะของการสร้างองค์ความรู้ในการจัดการสิ่งแวดล้อมด้วย

ดังนั้น วิถีชีวิตในป่าของมลาบรีจึงมิใช่การอยู่เพื่อเก็บหาของป่าล่าสัตว์ไปวันๆ อย่างไม่มีความเข้าใจในธรรมชาติดังเช่น "คนป่าผู้ไร้อารยธรรม" ที่ไม่มีการเรียนรู้ในสิ่งแวดล้อมที่ตนพึ่งพิงตรงกันข้าม การอยู่ในป่าของชาวมลาบรีกลับต้องอาศัยความเข้าใจในระบบนิเวศหรือสภาพแวดล้อมของป่าในเรื่องต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสภาพภูมิศาสตร์ สัตว์ป่า พืชพันธุ์ที่ใช้เป็นอาหารและยารักษาโรคภัยไข้เจ็บ สิ่งเหนือธรรมชาติตลอดจนการผลิตใช้เครื่องมือและเทคโนโลยีเพื่อการผลิตที่ต้องพึ่งทรัพยากรธรรมชาติด้วย

การสร้างองค์ความรู้ที่มีผลต่อการจัดการทรัพยากรนอกจากจะแสดงถึงการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมลาบรีกับสิ่งแวดล้อมป่าแล้ว ภายใต้องค์ความรู้ชุดดังกล่าวนี้ สังคมมลาบรียังจำเป็นต้องอาศัยความรู้ชุดอื่นๆ ในการจัดการความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมอีก อันได้แก่ ความรู้ว่าด้วยสังคมวัฒนธรรมที่แวดล้อมตนเองอยู่ ปฏิบัติการในชีวิตประจำวันอันเกี่ยวข้องกับการผลิตจึงมีความสำคัญต่อมลาบรีในฐานะที่เป็นกระบวนการทางสังคมเพื่อการสร้างและถ่ายทอดความรู้ในการจัดการทรัพยากรเนื่องจากในสังคมมลาบรีไม่มีภาษาเขียน การเข้าถึงความรู้ในเรื่องต่างๆ นอกจากจะพึ่งการเฝ้าสังเกตเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวในธรรมชาติด้วยตนเองแล้ว ในขณะเดียวกันก็ต้องอาศัยความรู้ที่มีการสะสมและถ่ายทอดผ่านความสัมพันธ์ทางสังคมอันหลากหลายของผู้คนไม่ว่าจากลักษณะเพศสภาพ ครอบครัว เครือญาติและชุมชนที่จะบอกเล่าเรื่องราว ถ่ายทอดประสบการณ์และความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมของระบบนิเวศป่าที่ชาวมลาบรีพึ่งพิงนั้นด้วย

การนำเอาทรัพยากรธรรมชาติมาใช้ประโยชน์สำหรับชาวมลาบรีจึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสร้างความรู้เพื่อกำหนดการเข้าถึงทรัพยากรอันหลากหลายตามความสัมพันธ์ทางสังคมด้วยเช่นกัน การกำหนดความสัมพันธ์เชิงทรัพย์สินที่หลากหลายในวิธีการผลิตนี้สามารถอธิบายได้จากการนำเอาระบบกฎเกณฑ์หลายแบบมาใช้กำหนดการเข้าถึงทรัพยากรของผู้คนในสังคม เช่น สิทธิในการใช้สอยทรัพยากร สิทธิในทรัพย์สินส่วนร่วมและระบบศีลธรรมในการแบ่งปัน

เป็นต้น หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การสร้างและใช้กฎเกณฑ์สิทธิเหล่านี้จึงทำให้เห็นได้ว่า สังคมมลาบรีไม่ใช่สังคมที่อยู่กับป่าไปวันๆ แต่เป็นสังคมที่มีการเรียนรู้ที่จะสร้างและใช้ระบบทrophyลีนเช่นกัน

การสร้างกฎเกณฑ์ที่หลากหลายเหล่านี้นอกจากจะสะท้อนภาพการจัดความสัมพันธ์ที่หลากหลายแล้ว การใช้กฎเกณฑ์เหล่านี้ร่วมกันก็แสดงให้เห็นได้ว่าระบบทrophyลีนสามารถใช้ซ้อนทับกันบนทรัพยากรได้โดยไม่จำเป็นต้องแยกแบบเบ็ดเสร็จเด็ดขาดด้วย ดังจะเห็นได้ว่าการใช้ระบบทrophyลีนแบบปัจเจกกับส่วนร่วมควบคู่กันไป อันหมายถึงการที่สังคมมลาบรีไม่ใช่สังคมที่ไม่มีระบบทrophyลีนแบบปัจเจกใช้ หากแต่เป็นการใช้ระบบทrophyลีนแบบปัจเจกที่มีการใช้ระบบทrophyลีนส่วนร่วมและหลักศีลธรรมในการแบ่งปันทรัพยากรที่เหลื่อมทับกันไปด้วย

นัยยะของการนำเอาระบบกฎเกณฑ์หลายแบบมาใช้กำหนดการเข้าถึงทรัพยากรที่เหลื่อมทับกันนี้มีความสำคัญตรงที่ชี้ให้เห็นว่า การที่กฎเกณฑ์ชุดต่างๆ ที่ถูกนำมาใช้ควบคู่กันไปมิใช่ความบังเอิญในวัฒนธรรมของชาวมลาบรี หากแต่การเหลื่อมทับกันดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงการตกผลึกทางความคิดจนกลายเป็นระบบคุณค่าร่วมกันทางสังคมที่แฝงอยู่เบื้องหลังการจัดความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ กล่าวคือ ระบบคุณค่าในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของมลาบรี คำนึงถึงความมั่นคงของการยังชีพและความเป็นธรรมทางสังคมในการเข้าถึงทรัพยากร ภายใต้ระบบคุณค่านี้เองที่ได้กลายเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดเงื่อนไขของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติให้กับสังคมของมลาบรีดังจะเห็นจากกิจกรรมในการหาอาหารและการแบ่งปันอาหารที่ได้ให้กับสมาชิกของสังคม

ฉะนั้น การที่สังคมมลาบรีให้ความสำคัญกับแบ่งปันทรัพยากรให้แก่กันตามระบบศีลธรรมในการแบ่งปันจึงมิใช่สิ่งที่มีอยู่ก่อนหน้าแล้วหรือเกิดขึ้นได้เอง หากแต่ว่าการปรากฏขึ้นของระบบดังกล่าวนี้ช่วยอธิบายได้ว่า การแบ่งปันทรัพยากรเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างมีเงื่อนไขตามสถานการณ์ในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ กฎเกณฑ์เชิงศีลธรรมในการแบ่งปันทำให้เกิดการกระจายทรัพยากรอย่างทั่วถึงและยังสร้างพันธะทางสังคมที่สมาชิกต่างยึดถือปฏิบัติร่วมกัน การแบ่งปันทรัพยากรมีลักษณะของความสัมพันธ์เชิงอำนาจอยู่ด้วยหรือการแบ่งปันก็เป็นการเมืองแบบหนึ่งนั่นเอง จึงไม่น่าแปลกใจที่การแบ่งปันทรัพยากรจะเป็นการเมืองที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คนที่ต่างต้องมีการเรียนรู้เพื่อจะต่อรองกันทางสังคมทั้งนี้เพื่อเปิดสร้างโอกาสให้กับพวกเขาและเธอในการเข้าถึงทรัพยากรได้บ้าง ซึ่งนั่นทำให้ผู้ที่อิงอยู่กับความสัมพันธ์ในระดับต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว เครือญาติและชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนชายขอบของสังคมไม่ว่าจะเป็นเด็ก ผู้หญิงมีครรภ์ คนเจ็บป่วยและคนแก่ที่ไม่สามารถดูแลตัวเองได้สามารถอ้างอิงกับ

ความสัมพันธ์ที่เป็นไปได้ดังกล่าวนี้ในการเข้าถึงทรัพยากรเพื่ออยู่รอดเลี้ยงชีพได้ในป่าต่อไป

จากปรากฏการณ์ที่ผู้คนในสังคมมลาบรีมีการสร้างความรู้ว่าด้วยทรัพยากรธรรมชาติและความรู้ว่าด้วยสังคมวัฒนธรรมผ่านปฏิบัติการทางสังคมอันเกี่ยวข้องกับวิถีการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์จึงช่วยให้เห็นอย่างแจ่มชัดว่า สังคมของมลาบรีก็มีลักษณะเป็น "สังคมแห่งการเรียนรู้" เช่นกัน หากมองในแง่แล้ว ความรู้ที่ด้วยสิ่งแวดล้อมสังคมวัฒนธรรมก็มีคุณค่าต่อผู้คนในสังคมมลาบรีไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความรู้ว่าด้วยสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ความรู้ที่ด้วยสิ่งแวดล้อมทั้งสองประเภทนี้ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ แม้ดูราวกับว่าความรู้ทั้งสองแบบจะอยู่ต่างกันคนละด้านของเหรียญ แต่ก็อยู่บนเหรียญเดียวกันในฐานะที่ต่างก็เป็นส่วนหนึ่งขององค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอันเกิดในวิถีการเก็บของป่าและล่าสัตว์ของชาวมลาบรีที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมป่า

ในท้ายที่สุดนี้ ผู้วิจัยต้องการเน้นอีกครั้งว่า ระบบการผลิตแบบเก็บของป่าและล่าสัตว์ของมลาบรีที่อาศัยองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติเป็นสิ่งที่ยืนยันได้ว่า การดำรงชีพอยู่กับสิ่งแวดล้อมป่าของมลาบรีมิใช่ภาพแห่งความคลาสิคในแบบทาร์ซานจำวป่าที่อยู่เป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ (Living in tune with nature) ของป่าที่บริสุทธิ์สดใสรอให้มีการสัมผัสและค้นพบอันแฝงความคิดเรื่องการมองเห็นสิ่งแวดล้อมป่าเป็นเพียงแหล่งสุนทรีย์ที่ต้องปกป้องแล้วท่องเที่ยวอย่างที่เป็นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันนี้ ในขณะที่ผู้คนในสังคมป่าอย่างมลาบรีก็ถูกเข้าใจว่าช่วยเหลือเกื้อกูลกันอย่างไร้เงื่อนไขเป็นดังสังคม "ดั้งเดิมในอดีต" ที่มีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเกิดขึ้นมาได้เองหรือมีอยู่ก่อนหน้าแล้วอันสะท้อนความคิดที่มองเห็นวัฒนธรรมของชาวมลาบรีอย่างหยุดนิ่ง ตายตัว การยึดติดกับภพมายาคติดังกล่าวนี้เองที่ได้มีผลให้ไปกดทับความเป็นจริงทางสังคมด้านอื่นๆ ที่ผู้คนเหล่านี้เพียรพยายามใช้กระบวนการสร้างความรู้เพื่อจะต่อสู้ดิ้นรนกับสิ่งต่างๆ รอบตัว ดังที่ ยศ สันตสมบัติ (2542) ได้กล่าวถึงระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของกลุ่มชนต่างๆ ว่าได้แสดงให้เห็นถึงการเป็นระบบที่เคลื่อนไหวและปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องเพื่อต่อสู้ดิ้นรนกับวิถีชีวิตที่มีการเปลี่ยนแปลงไปอันแสดงถึงลักษณะของพลวัตขององค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนท้องถิ่นท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าเมื่อชาวมลาบรีได้ตัดสินใจเข้ามาอยู่รวมกันในพื้นที่แห่งใหม่ในรูปแบบของหมู่บ้านตามที่เป็นพื้นที่โครงการพัฒนาที่รัฐพยายามจัดตั้งขึ้นมาใหม่อันเป็นที่รู้จักกันในชื่อ "ชุมชนตองเหลือง" แห่งบ้านห้วยหยวก อำเภอเวียงสา ชุมชนชาวมลาบรีแห่งนี้ก็ยังคงต้องประสบกับการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่ได้อ้างอิงกอดต้นต่อการดำเนินชีวิตและการจัดการทรัพยากรภายใต้บริบทที่ถูกปิดล้อมจากการพัฒนานี้